

طسئ (ق) ٢/٣٥٧ ... ١٧/٣٦٠ : ١٣/٣٦١ ...
 ٢/٤١٤ : ٢/٣٥٨ ...
 طئيه (نام ديگر يثرب) ١٢/١١٠ .

ع

عاصم بن ابي صيفى ١٨/١٨٢ .
 عاصم بن حارث ٩/٢٢٤ ...
 العاصى ٥/١٨٢ .
 عاقب (يكى از رهبران ترساين) ١٠/٢٤٧ ...
 عاير (غلام ابوبكر) ٧/٩٧ .
 عاير بن أسود (از: ق. طى) ٢/٣٥٧ ...
 عاير بن ربيعة بن الحارث بن عبدالمطلب ١٥/٤٢٧ :
 ٢٦/٤٢٩ .
 عامر بن ربيعة بن هودة بن ... صنعته ٥/٦٦ :
 ١٩/٣٧٣ : ١٠/٣٧٥ .
 عامر شعبى ١٥/٤٣٩ .
 عامر بن شهر همدانى ١٨/٣٩٩ : ٢٠/٤٠٠ .
 عامر بن طفيل ٩/٣٧٥ : ١٠/٣٧٦ : ٢٠/٦٥٣ .
 عامر بن عكرمه (ق) ٢/٣٧٨ ...
 عامر بن فهيره ١٩/٩٧ ...
 عامر بن هلال ٢/٣٨٨ ...
 عانات (ج) ١١/٤٥٤ : ٥/٤٥٥ : ٤/٤٥٦ ...
 عايشه ١٨/٦٨ : ٢/٦٠٧ .
 عبادة بن الأسيب غزوى ١٤/٣٨٥ ...
 عبادة بن الأسيب ٢٣/٣٨٥ .
 عبادة بن صامت قوقلى ٣٠/٩٣ : ٢١/٩٤ : ٢٨/١١٧ :
 ٨/٥٥٥ .
 عباس (جد نائل) ١/٣٦٨ .
 عباس بن عبادة بن نضله انصارى ٢٧/٩٢ .
 عباس سلمى ١٥/٣٦٧ .
 عباس بن عبدالمطلب ١٧/٤٢ : ١٣/١١٦ ...
 ٢٠/١١٨ : ١١/١٣٧ : ١١/١٤٢ : ٧/١٧٨ :
 ٢٠/١٨٢ : ١٤/٢٤٠ : ١٤/٤٢٧ : ٢٤/٤٢٩ :
 ٨/٦٣٤ .
 عباس بن مرداس شاعر (پسر خنساء شاعره نامدار

عرب ... ٢/٣٦٧ : ٩/٣٦٨ .
 عباسيان (خلفا) ١٢/٥٦١ .
 عبايه (فرمانروايان يمن) ٦/٣٩٨ .
 عبدالأشهل (ق) ٢٥/١٢٢ .
 عبد بن الجندى ٦/٤١ : ٩/٦٢ : ١/٦٣ : ٧/٢١٢ ...
 عبدان ١٤/١١٣ .
 عبدالجليل نهمانى ٣٠/٧٤ .
 عبدالحميد بن يحيى ١٢/٣٩ .
 عبدالذار (ق) ٢٩/٦٧٨ : ٨/٦٧٩ ...
 عبدالرحمن بن ابي بكر ١/١٤١ .
 عبدالرحمن أصم بكنائى ١٧/٣٧٣ ...
 عبدالرحمن بن جزء ٢٣/٥١٦ .
 عبدالرحمن بن خنيل جُمحى ٤/٤٦٠ : ٦/٤٦٥ ...
 عبدالرحمن بن خالد بن يزيد مرزوقى ١٥/٦١٧ .
 عبدالرحمن بن ذى الكلاع ٢٦/٦١١ : ٢/٦١٤ .
 عبدالرحمن بن ربيعة باهلى (نوالنور) ٢٥/٤٨١ :
 ٦/٥٢٠ .
 عبدالرحمن بن عوف ٣/٥٠ : ١١/٦٦ : ١٠/١٢٧ :
 ٢٣/١٢٨ : ٣/٢٩٥ : ٢٠/٣٥٢ : ٢/٣٥٣ :
 ١٩/٣٩٢ : ١٩/٥٥٢ : ٢٠/٥٧٤ : ٢٨/٦٣٥ .
 عبدالرحمن بن عويس ٧/٦٠٨ .
 عبدالرحمن بن محمد بن أسمت ٢٣/٧٣ ...
 عبدالرزاق (مؤلف «المصنّف») ١١/١١٤ :
 ٤/١٤٣ : ٧/٢٦٢ : ١٤/٢٦٤ : ٣/٢٦٦ :
 ١٣/٥٥٠ : ١٤/٥٧٦ : ٦/٥٨٧ .
 عبشمس ٨/٣٢٩ : ٢٩/٦٧٨ .
 عبدالعزيز بن سيف بن ذى يزن ١٠/٢٧٣ ...
 عبدالعظيم بن حسن ١٣/٦٣٤ .
 عبدمرو الأصم ١٩/٣٧٣ .
 عبدالقيس (ق) ٤/١٩٩ : ١٦/٢٠٩ : ٦/٢١٠ :
 ٧/٢١١ : ٢/٢١٢ : ١٩/٤١١ : ٢٨/٦٤٦ :
 ٢٩/٦٨٤ .
 عبقيس (منسوب به قبيله عبدالقيس) ٦/٢١٠ .
 عبداكلال (ق) ٥/٢٦٨ : ٢١/٢٦٩ : ٧/٢٧٣ :
 عبدالله بن ابي بكر ٢٨/٢٢٩ .
 عبدالله بن ابي رافع ١٠/٢٤٨ .
 عبدالله بن ابي ربيعة ١١/١٤٥ ...

- عبدالله بن أنس بن سُلَول ۸/۱۱۴ .
عبدالله بن أرقم ۱۶/۱۴۳ : ۱۶/۳۰۳ : ... ۳/۳۰۴ .
عبدالله بن الأَعورِ جِرمَازي مازني ۴/۲۹۲ ...
عبدالله بن أنيس ۱۸/۳۵۵ ...
عبدالله (از بنی سلیم) ۹/۳۶۶ ...
عبدالله بن جَحش ۲۳/۱۱۵ .
عبدالله بن جعفر بن ابی طالب ۱۲/۶۱۱ : ۲۱/۶۱۳ .
عبدالله بن جهيش ۳/۲۹۵ .
عبدالله بن حارث غامدي ۴/۲۸۹ .
عبدالله بن حجل عجلي ۲/۶۱۶ .
عبدالله بن حجل بکری ۱۲/۶۱۷ .
عبدالله بن خذافه ۸/۱۹۱ ...
عبدالله بن خالد بن وليد ۲۱/۶۱۱ .
عبدالله بن خَباب بن الأَرْتِ ۱۵/۶۱۱ : ۱۳/۶۱۳ .
عبدالله بن خُفاف ۱۷/۲۴۰ .
عبدالله بن ذی السُّهْمين ۱۷/۵۰۴ .
عبدالله بن رَواحة ۱۸/۶۶۲ .
عبدالله بن زيد ۲۲/۴۲ : ۱۵/۲۴۰ : ۲۱/۲۷۰ .
عبدالله بن سَبَا (ابن السُّوداء) ۲/۶۰۹ ...
عبدالله بن سعد بن أبي سرح ۱۹/۶۰۰ : ۳/۶۰۱ .
... ۶/۶۰۴ : ۱۳/۶۰۶ : ۹/۶۰۹ ...
عبدالله بن سَوداء (ابن سَبَا) ۱۴/۶۰۶ .
عبدالله بن سُهيل بن عمرو ۱۰/۱۲۷ : ۲۲/۱۲۸ .
... ۲/۱۴۰ .
عبدالله شَبْر (سیدعبدالله) ۳۱/۵۵ .
عبدالله بن شَمعون ۱۳/۶۳۱ .
عبدالله بن طَفيْل (طَلِيْق) بکاوِي ۱/۶۱۶ : ۱۲/۶۱۷ .
عبدالله بن عامر ۱۸/۵۱۳ : ... ۳/۶۰۳ : ... ۲۴/۶۱۱ .
... ۳۰/۶۱۳ .
عبدالله بن عَباس ۲۴/۱۷۵ : ۱۲/۶۱۱ : ۲۱/۶۱۳ .
... ۱۹/۶۱۴ : ۱/۶۱۶ : ۱۱/۶۱۷ : ۳/۶۱۸ .
... ۲۸/۶۳۱ .
عبدالله بن عبدالله بن عَتبان ۴/۵۹۲ ...
عبدالله بن عبدالله مدائني ۶/۴۰۶ ...
عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم (پدر گرامی پیامبر اکرم) ۱۵/۲۳۱ .
عبدالله بن عَکيم جَهني ۲۱/۳۱۸ .
عبدالله بن عَمْر بن عَمْر بن عَمْر بن عَمْر ۸/۳۶ ...
عبدالله بن عمرو بن خرام ۲۱/۹۴ .
عبدالله بن عمرو بن عاص ۱۶/۲۴۰ : ۱۰/۵۳۵ :
... ۶/۵۳۶ : ۱۹/۵۶۶ : ۲۲/۶۱۱ : ۲۸/۶۳۱ : ...
... ۱۴/۶۳۴ .
عبدالله بن عمرو بن عَوف مَزني ۱۵/۲۱۹ ...
عبدالله بن عَوسَجَه ۴/۳۸۷ ...
عبدالله بن عَوف أَشجع ۵/۱۹۹ .
عبدالله بن عيسى يَماني ۴/۲۱۶ .
عبدالله بن فرخ ۴/۴۸۰ .
عبدالله بن قُرظ ثَمالي ۲۷/۴۷۱ : ۱۳/۵۳۹ : ۵/۵۴۱ :
... ۴/۵۵۵ .
عبدالله بن قيس (ابوموسي اشعري) ۱۵/۴۹۶ :
... ۳۲/۴۹۸ : ۱۲/۵۰۰ : ۱۸/۵۰۵ : ۱۳/۶۱۰ : ...
... ۱۵/۶۱۲ : ... ۱۱/۶۱۵ : ... ۲۶/۶۱۷ .
عبدالله بن مسعود ۱۴/۲۴۰ : ۲۰/۴۸۶ : ...
... ۸/۶۳۴ : ۲۴/۶۰۳ : ... ۱/۴۸۷ .
عبدالله بن مسلم بن قَتيبه ۲/۶۰۹ ...
عبدالله بن نافع بن حُصين فَهري ۲۲/۶۰۳ ...
عبدالله بن نافع بن عبدالقيس ۲۲/۶۰۳ : ...
... ۶/۶۰۴ .
عبدالله بن وَهب ۲/۱۴۱ .
عبدالله بن وَرَقاء ۳/۵۰۶ .
عبدالله بن هَيرَه سَبايي ۵/۵۷۱ .
عبيد بن صَنخر (راوي) ۱۵/۲۴۸ : ۲۱/۳۹۹ .
عبيد (زيد) هَمام تَميمي خَنظلي ۲۴/۲۴۲ .
عبيدالله (راوي) ۱۹/۴۴۶ : ۲۰/۴۴۷ : ۲۱/۴۵۶ :
... ۱۰/۵۷۲ .
عبدالمُطلب (جدّ پیامبر) ۳۶/۵۰ : ۱۰/۸۸ :
... ۱۲/۲۹۲ : ۱/۳۲۹ : ... ۲۱/۶۶۵ .
عبدالمَلِك (خليفة اموي) ۲۴/۷۳ .
عبدمناف بن كِثانَه (ق) ۱۵/۱۸۲ : ۱۱/۳۲۰ :
... ۲۸/۶۷۸ .
عبدالمُنعَم خان ۳۰/۷۴ : ۱۹/۱۳۰ .
عَبْنَه (شيخ محمد) ۲۹/۶۱۴ .
عَبديّ (شكل ديگر منسوب به عبدالقيس) ۶/۲۱۰ .
عبديشوع ۱/۲۳۴ .

- عبدی بن شراحیل ۲/۳۰۵
عبدی بن عدی ۱۸/۴۴۶
عذرا (ق) ۷/۲۸۰ : ۱۵/۳۳۷ ...
عذیب القوادس (ج) ۱۱/۴۸۳ ...
عذیب الہجانات ۱۰/۴۸۳
عراق ۲/۲۳۰ : ۲۸/۱۲۹ : ۲۳/۷۳ : ۱۶/۷۲ : ۱۷/۳۱۰ : ۱۰/۲۴۷ : ۱۲/۲۴۳ : ۱۸/۴۴۳ : ۴/۴۴۲ : ۱/۴۳۹ : ۲/۴۳۷ : ۲۳/۴۴۹ : ۱/۴۴۸ : ۷/۴۴۶ : ۲۲/۴۴۴ : ۵/۴۵۴ : ۶/۴۶۲ : ۲۲/۴۵۹ : ۷/۴۶۹ : ۱۱/۵۷۲ : ۱۰/۴۹۵ : ۱۱/۴۹۴ : ۲۱/۴۷۸ : ۱/۶۰۸ : ۲۱/۶۰۹ : ۷/۶۱۰ : ۴/۶۱۱ : ۱۱/۶۱۲ : ۱۲/۶۱۳ : ۱۳/۶۱۴ : ۴/۶۱۵ : ۱۲/۶۱۶ : ۱۱/۶۱۷ : ۱۸/۶۷۸ : ۱۰/۶۹۲ : ۳۰/۶۹۵
عرب ۱/۴۴۸
عرب الجزیرہ ۸/۵۹۲
عرب السوس (ج) ۱۷/۵۶۰ : ۳/۵۶۱ ...
عربستان ۱۹/۴۰ : ۵/۴۶ : ۲۴/۴۷ : ۵/۵۲ : ۴/۲۱۲ : ۱۵/۲۶۸ : ۱۳/۳۵۲ : ۸/۵۹۳ : ۲۱/۶۷۲ : ۳/۶۷۷
عزس بن عامر بن ربیعہ بن ہونہ ۸/۶۶
عرف بن حارث بن عبدالمطلب ۲۴/۶۱۳
عرفہ (ج) ۱۶/۷۶
عرفجہ بن ہرثمہ ۱۷/۴۰۳
عزوبہ (روز جمعہ) ۱۵/۹۶
عروہ بن زبیر ۱۷/۶۸ : ۱۳/۱۴۵ : ۴/۴۴۰
عروہ الزبایع لیشی ۹/۶۰۸
عریب بن عبدکلال ۱۰/۳۶۷ : ۱۷/۲۷۲
عزینہ (ق) ۷/۳۸۶ : ۴/۳۸۷
عزوی (بت) ۲۲/۱۱۹ : ۹/۱۲۱ : ۷/۴۱۴ : ۱۰/۶۴۳
عزیر (پیامبر) ۲۹/۲۶۷ : ۱۰/۶۴۳
السن العنری ۱۲/۶۵
عصمت بن عبدالله ۳/۵۰۶
عصیہ (از بنی سلیم) ۱۰/۳۷۶
عظیم بن حارث محاری ۱/۶۶ : ۹/۲۲۴ ...
- عبدیغوث بن وغلہ حارثی ۹/۲۲۲ ...
عبس (ق) ۲۰/۴۰۱
عبیہ بن کعب بن عوف عسی ۲۷/۴۰۱
عباب بن أسید ۳/۲۴۴ : ۲۲/۳۴۳ ...
عبہ بن ابی سفیان ۲۴/۶۱۱ : ۳۰/۶۱۳ : ۱۶/۶۱۷ : ۵/۶۱۸
عبیہ بن زیاد منجی ۳/۶۱۶
عبیہ بن غزوان بن الحارث ۱۶/۴۹۰ : ۳/۴۹۱ : ۷/۵۱۲
عبیہ بن فرقد سلمی ۲/۳۷۱ : ۲۰/۵۰۹ : ۹/۵۱۰
عبیہ بن نہاس ۱۹/۵۰۸ : ۱۵/۵۰۹
عبیق (ج) ۱۱/۴۸۴
عبیق بن عثمان ابوقحافہ (ابوبکر خلیفہ) ۲۵/۱۷۹ : ۱۳/۲۴۰ : ۱۳/۴۰۶ : ۱۲/۴۱۴
عثمان بن ابی العاص ۳/۳۴۶ : ۱۵/۴۰۸ : ۲/۶۰۲
عثمان بن أرقم ۲۱/۳۶۹
عثمان بن أشہل یہودی قرظی ۱۴/۳۹۲
عثمان بن حنیف ۸/۴۸۷ : ۱۰/۴۹۵ : ۱/۴۹۶ ...
عثمان بن طلحہ ۳/۱۳۲
عثمان بن عفان ۱۷/۴۲ : ۱۲/۱۳۴ : ۱/۱۴۲ : ۲۶/۱۵۹ : ۲۵/۱۷۹ : ۲۰/۱۸۲ : ۱۳/۲۴۰ : ۲۲/۲۴۳ : ۲۲/۲۴۶ : ۲/۲۹۵ : ۲/۲۴۷ : ۲۲/۳۵۰ : ۱۸/۳۷۷ : ۲۳/۴۷۸ : ۱۴/۵۹۷ : ۷/۵۹۸ : ۶/۵۹۹ : ۵/۶۰۰ : ۲۲/۶۰۳
عثمان در آخرین ساعات زندگانی خود از علی (ع) یاری می‌خواهد. ۶۰۴ (ش ۳۷۱/الف)
۱۰/۶۰۵ : ۶/۶۰۶ : ۲/۶۰۷ : ۱/۶۰۸ : ۵/۶۰۹ : ۲۷/۶۲۵ : ۶/۶۳۴ : ۲۲/۴۶۴
عجیل (ق) ۷/۴۳۹
عجیل بن قثان بن قرضیم بن عجیل ۶/۳۰۳
عذاب بن خالد بن ہونہ (از بنی عمرو) ۱۴/۶۲ : ۱۰/۳۳۱ : ۲/۳۸۰ : ۲/۳۷۹
عذاب بن خالد (از ق. عامر بن عکرمہ) ۲/۳۷۸ ...
عذبن ۵/۴۰۰

- عقبه (ج) ۹/۵۵۵
عقبه بن زیاد ۱۳/۶۱۷
عقبه بن عامر (از بنی حرام) ۱۹/۸۹
عقبه بن عامر جهنی ۲۴/۶۱۳ : ۱۶/۶۱۱
عقبه بن غز ۲۱/۲۷۰
عقبه نخست و نامهای کسانی از خزر جیان که در آنجا با پیامبر (ص) بیعت کردند. ۱۸/۸۹ : ۲۶/۹۳
عقبه دوم و محتوای پیمان آن ۲۲/۹۰
عقبه دوم و خطابه کم نظیر اسعد بن زراره ۵/۹۱
عقبه سوم و تعهدهای پیامبر و یاران او نسبت به یکدیگر ۱۲/۹۲
العقیق (ج) ۷/۳۲۵ : ۶/۳۸۱ : ۲۳/۴۷۸ : ۱۰/۶۵۹
عقیق ثمره (عقیق یمامه) ۱۷/۳۷۲
عقل بن ابی طالب ۱۷/۱۴۰
عقیل بن کعب (ق) ۵/۳۷۲
عک (ق) ۶/۴۰۰
عکاشه بن میخضن ۱۴/۴۲۶
عکاظ (بازار) ۲۷/۵۲ : ۸/۶۸۹
عک نوخیوان ۲/۲۸۳
عکرمه (ق) ۳/۳۳۱
عکرمه بن ابی جهل ۵/۱۳۴ : ۴/۲۱۷ : ۷/۴۰۳ : ۲۴/۴۲۱ : ۲/۲۲۲ : ۲/۲۲۳ : ۱/۲۲۴
عکرمه بن حفصه بن قیس بن عیلان ۱۱/۳۳۱
عکل (ق) ۱۷/۳۸۴
علاء بن عبدالله خضرمی ۱۶/۳۶ : ۴/۱۹۳ : ۶/۱۹۸ : ۲/۱۹۹ : ۱۳/۲۰۲
علامین خضرمی در نامه‌ای که به پیامبر نوشت، نخست نام خود و سپس نام پیامبر را آورد ۲۰۳ زش ۶۴/الف) ۲۳/۲۰۹ : ۱/۳۲۶ : ۱۱/۳۵۸ : ۲۱/۴۰۳ : ۲۱/۴۱۱ : ۷/۶۲۳ : ۲۷/۶۴۶ : ۱۰/۶۴۲ : ۲/۶۴۷ : ۱۲/۶۴۴
علی بن ابی طالب (ع) ۲۳/۳۷ : ۱/۳۸ : ۸/۳۹ : ۱۵/۴۲ : ۳/۴۳ : ۴/۴۴ : ۱۴/۵۹
علی (ع) همه داراییهای خود در یثع را به دیگران بخشید ۱۸/۶۶ : ۱۱/۸۰
«علی بن ابوطالب» (ابو) در نوشته‌ای کهن بر کوه سلع
- مدینه ۱۴/۱۱۲ : ۲/۸۱ : ۱۳/۱۱۹ : ۱۳/۱۲۷ : ۲۴/۱۲۸ : ۳/۱۳۰
علی (ع) و زبیر، نامه حاطب به قریش را از بیک (کنیز ابولهب) می‌گیرند. ۱۷/۱۳۳ : ۷/۱۴۲ : ۴/۱۶۷ : ۱۱/۱۶۸ : ۷/۱۷۰ : ۱۴/۱۷۱ : ۸/۱۷۹ : ۲۰/۱۸۲
علی (ع) و اسلام مردم یمن در یک روز ۸/۲۱۹
علی (ع) و تعیین فرزند برای یکی از سه مدعی ۲۲۰ : ۸/۲۲۳ : ۱/۲۳۰ : ۱۳/۲۴۰ : ۲۶/۲۴۲
علی (ع) و سفارش او درباره حفظ حقوق ترسایان نجران ۸/۲۴۸ : ۷/۲۷۹ : ۳/۲۹۵ : ۱۴/۳۰۵ : ۲/۳۲۳ : ۷/۳۲۷ : ۱۴/۳۳۲ : ۲/۳۳۴ : ۸/۳۳۸ : ۲۴/۳۶۵ : ۱۸/۳۷۷ : ۱۳/۳۸۲ : ۱۲/۳۹۲ : ۸/۳۹۴ : ۱۱/۴۱۷ : ۱۴/۴۵۹ : ۱۲/۵۸۵ : ۹/۵۸۹ : ۱۹/۶۰۴ : ۲۱/۶۰۵
علی و حل اختلاف میان عمر و بنی تغلب درباره پرداخت گزیت ۱۱/۵۹۳ : ۲۱/۶۰۶ : ۱۸/۶۰۷ : ۲/۶۰۸ : ۳/۶۰۹ : ۱/۶۱۰ : ۲/۶۱۲ : ۱۹/۶۱۴ : ۳/۶۱۵ : ۱۱/۶۱۶ : ۱۸/۶۱۷ : ۳/۶۱۸
علی (ع) و پذیرفتن کنیز اهدایی ۶۱۹ زش ۳۷۴ : ۶/۶۲۴ : ۵/۶۳۴ : ۱۳/۶۳۵ : ۲۰/۶۳۸ : ۱۴/۶۴۷ : ۶/۶۴۸
علی الأحمدی ۳۰/۳۳ : ۹/۳۴ : ۱۲/۳۶ : ۲۶/۴۱ : ۳۰/۵۸ : ۳/۵۹
علی بن حسن ابوالقاسم (وزیر القائم بالله) ۱۵/۱۷۱
علی بن سعد ۱۹/۱۸۲
علی فهمی ۲/۲۹۲
عمار بن أحوص کلیبی ۲۵/۶۱۱ : ۱/۶۱۴
عمار بن مظعون ۱۶/۲۴۰
عمار بن یاسیر ۷/۴۳ : ۱۶/۶۶ : ۱۲/۱۶۸ : ۹/۱۷۰ : ۲۲/۱۷۱
عمار یاسر و عبدالله بن مسعود، برای آموزش و راهنمایی مردم، به کوفه می‌روند ۲۰/۴۸۶ : ۵/۴۸۷ : ۱۱/۵۹۴ : ۲۲/۵۵۲ : ۱۱/۵۹۷ : ۱۲/۶۰۶ : ۲۸/۶۲۵ : ۲۲/۶۳۲
عمارة بن مخش بن خویلد ۹/۳۲۰

عمر و دستورهایش به رزم‌آوران اسلام.
 عمر و دستور خرید و فروش برده ۵/۴۸۰...
 عمر و دستور لشکرکشی به سعد وقاص ۱۰/۴۸۱...
 عمر و هشدار وی به سعد وقاص در رویارویی با
 ایرانیان ۱۶/۴۸۲...: ۴۸۳ (ش ۳۰۹):
 عمر و درخواست آگاهی بیشتر درباره لشکریان ایران
 از پسر وقاص: ۹/۴۸۴...: ۳/۴۸۵: ۱۱/۴۸۶:
 ۴/۴۸۷...: ۲/۴۸۸...: ۲/۴۹۰...:
 ۱۲/۴۹۱...
 عمر و دستور وی به فرماندهان لشکر، درباره
 کشاورزان سرزمینهای فتح شده: ۱۲/۴۹۱:
 ۲/۴۹۲...: ۶/۴۹۳...
 عمر و آزادگذاشتن فرماندهان درباره رفتار با کشاورزان
 گریخته: ۲/۴۹۴...: ۱۰/۴۹۵...: ۳/۴۹۶...:
 ۲۳/۴۹۸
 عمر و هشدار وی به ابوموسی اشعری که به رفتارهای
 غیرانسانی، روی نیاورد: ۱۲/۵۰۰...: ۲/۵۰۱:
 ۲/۵۰۲...: ۲/۵۰۳...: ۴/۵۰۴...: ۲۰/۵۰۹:
 ۹/۵۱۰...: ۲/۵۱۲...: ۲/۵۱۳...: ۱۸/۵۱۹:
 عمر خالد بن ولید را از فرماندهی برکنار کرد: ۵۲۱
 (ش ۱۳۵۳): ۴/۵۲۲...: ۱/۵۲۳...:
 ۲۰/۵۲۴...: ۲/۵۲۵...: ۲/۵۲۶...: ۲/۵۲۷...:
 ۲/۵۲۸...: ۵/۵۲۹...: ۸/۵۳۱...: ۲/۵۳۲:
 ۲/۵۳۳...: ۲/۵۳۴...: ۱۷/۵۳۸...: ۱۶/۵۳۹:
 ۲۰/۵۳۹...: ۱/۵۴۰...: ۵/۵۴۱...: ۲/۵۴۲...:
 ۱۸/۵۴۳...: ۱۷/۵۴۴...: ۲/۵۴۶...:
 عمر و امضای پیمان‌نامه با مردم ایلیا به دست خود وی
 ۷/۵۴۶...: ۵۵۲ (ش ۳۵۷، ۱۳۵۷):
 ۲/۵۴۷...: ۲/۵۵۰...: ۲/۵۵۱...:
 ۲/۵۵۳...: ۲/۵۵۵...: ۵/۵۵۴...:
 ۳/۵۵۶...: ۱۰/۵۵۷...: ۵/۵۵۸...:
 ۲/۵۶۱...: ۵۶۲ (ش ۳۶۳):
 عمر و درخواست وصف مصر از عمروعاص: ۲/۵۶۳:
 ۳/۵۶۵...: ۲۱/۵۶۷...: ۲/۵۶۸...: ۳/۵۶۹...:
 ۱۲/۵۷۰...: ۲/۵۷۲...:
 عمر: کودکان و زنان را مکشید، ۱۲/۵۷۲.
 عمر و دستور مهرنهادن بر گردن گزیت‌پردازان و

عُمان ۱/۳۵ : ۲۳/۷۵ : ۲/۲۰۴... : ۷/۲۱۲
 ۱۲/۲۱۳ : ۱۳/۲۱۵ : ۲/۲۱۶...
 ۱۳/۴۰۱ : ۱۴/۴۰۳ : ۲/۴۱۱... : ۲۰/۴۹۰
 ۱/۴۹۱ : ۱۴/۶۷۲
 عُمان ۲/۶۳ : ۱۴/۴۶۳ : ۵/۶۰۶
 عُمر بن اَفْصَى اسلمی ۲/۳۲۸
 عُمر بن خَطَّاب ۱۶/۴۳ : ۹/۴۴ : ۳/۵۰ : ۲۰/۶۲
 ۹/۶۶ : ۳/۷۳ : ۲۰/۸۰ : ۲۴/۸۱ : ۶/۸۸
 ۲۷/۱۱۳ : ۹/۱۲۷ : ۲۳/۱۲۸ : ۵/۱۳۳
 ۱۹/۱۴۲
 عُمر بن خَطَّاب ملك خود در خیبر را برای استفاده
 نیازمندان خانواده خود و دیگران، وقف کرد:
 ۱/۱۴۳... : ۱۱/۱۴۴ : ۲/۱۵۵ : ۲۵/۱۷۹
 ۱۶/۱۹۸ : ۳/۲۳۲ : ۱۳/۲۴۰ : ۲۱/۲۴۱
 ۱۹/۲۴۲... : ۲۴۳
 عمر ترسایان نجران را از عربستان بیرون راند. چون
 از ابزارهای جنگی که فراهم آورده بودند، بیم
 داشت، ۱۹/۲۴۲...
 عمر در عراق (نجران عراق) زمینی آباد به نجرانیان
 داد تا از محصول آن، هم مسلمانان و هم خود
 ایشان بهره برند. ۸/۲۴۴... : ۱۲/۲۴۵...
 عمر: باید ترسایان هم‌پیمان، هرگاه که نیاز باشد،
 مسلمانان را در خانه‌های خود، پنهان کنند:
 ۱۱/۲۴۶... : ۱۳/۲۴۷ : ۷/۲۴۸ : ۷/۲۴۹
 ۱۷/۲۵۱ : ۱۱/۲۵۴... : ۱۴/۳۲۷
 ۱۶/۳۴۳...
 عُمر و بند ۲۱ پیمان‌نامه ثقیف و آزادساختن برده تازی
 - نه غیر تازی - در برابر ۶ یا ۷ شتر: ۱۱/۳۴۷
 ۱۲/۳۵۲...
 عمر اَکْبَر پیمان شکن و دیگر مخالفان اسلام را از
 عربستان بیرون راند: ۱۸/۳۹۲ : ۳/۴۱۴
 ۱۹/۴۱۹ : ۱۳/۴۴۰
 عمر نوشته اقطاع ابوبکر را که... با آب دهان خود پاک
 کرد: ۱۶/۴۴۱... : ۱۷/۴۵۸ : ۱۳/۴۷۴
 ۱۴/۴۷۵ : ۸/۴۷۶ : ۱۱/۴۷۷ : ۴۷۸ (ش ۳۰۳):
 عمر و آموزش شیوه پناه دادن به جنگجویان مسلمان،
 به سعد وقاص: ۲۱/۴۷۹

...۱/۲۵۵ : ۱۷/۲۵۶ : ۲۰/۲۵۹ : ۲۰/۲۶۱ : ...
 : ۱/۲۶۹ : ۳۷/۲۷۶ : ۱۷/۲۸۷ : ۷/۲۹۷ :
 . ۱۶/۳۶۹
 عمرو بن حنق خزاعی ۹/۶۰۸ : ۱۷/۶۱۱ : ۲۵/۶۱۳ .
 عمرو بن خالد بن هوثة ۱۰/۳۳۱ .
 عمرو بن حفاجی ۹/۳۹۹ .
 عمرو بن ربیعہ (از خزاعه) ۲۰/۳۲۹ .
 عمرو بن سعد بن زید مناة بن تمیم ۱۵/۶۵ : ۳/۴۰۲ .
 عمرو بن شرحبیل ۳۰/۶۰۱ .
 عمرو بن طفیل بن عمرو ازدی (فوالنور) ۹/۴۶۰ .
 عمرو بن العاص ۱/۱۳۲ : ۱۱/۱۴۵ : ۲/۱۸۲ : ...
 : ۱۶/۲۱۶ : ۲/۴۱۱ : ۲/۴۶۳ : ۹/۴۷۴ :
 : ۱۳/۵۲۵ : ۱۲/۵۲۸ : ۶/۵۳۳ : ۲/۵۳۵ :
 : ۲/۵۳۶ : ۲/۵۳۷ : ۴/۵۳۸ : ۱/۵۵۱ :
 : ۱۹/۵۵۲ : ۵/۵۵۳ : ۵/۵۵۴ : ۴/۵۶۲ : ...
 : ۲/۵۶۳ : ۳/۵۶۵ : ۳/۵۶۶ : ۱۷/۵۶۷ : ...
 : ۵/۵۶۸ : ۳/۵۶۹ : ۲۰/۵۷۰ : ۵/۵۷۱ : ...
 : ۱۰/۵۷۹ : ۸/۵۸۱ : ۱۱/۶۱۰ : ۱۶/۶۱۲ : ...
 : ۱۵/۶۱۴ : ۱۱/۶۱۵ : ۶/۶۱۶ : ۲۶/۶۱۷ : ...
 عمرو بن عامر بن ربیعہ بن ... عامر بن صنصعة ۴/۶۶ .
 عمرو بن عبدالله ازدی ۲/۲۹۰ .
 عمرو بن عبدالمسیح ۱۲/۴۴۶ ...
 عمرو بن عثمان بن موهب (راوی) ۷/۳۹۵ .
 عمرو بن عدی ۱۸/۴۴۶ .
 عمرو بن محجوب عامری ۸/۳۹۹ .
 عمرو بن مره ۸/۱۱۹ .
 عمرو بن معبد (از جُهینه) ۲/۳۱۶ ...
 عمرو بن هند ۱۷/۳۱۰ .
 عنبسه ۱۵/۳۳۶ .
 عنز ۵/۳۸۶ .
 عنوان فرمانروایان در نامهای پیامبر (ص) ۱۷/۳۵ .
 عوانة بن سَمَاح جُهَنی ۲۵/۶۴۶ .
 عوسجة بن خرمله ۶/۳۱۷ ...
 عوف بن ای شمر ۱۷/۱۷۳ .
 عوف بن الحارث بن عبدالمطلب ۱۵/۶۱۱ .
 عوف زرقانی (از بنی صیداء) ۱۰/۳۹۹ .
 عیاض (قاضی) ۱/۲۹۸ ...

سپس، شکستن آن مهر، ۱۵/۵۷۲ ...
 : ۲-۷/۵۷۳ : ۱۲/۵۷۳ : ...
 عمر و دستور چین موی جلو سر اهل کتاب و زنان
 بستن آنان؛ ۱۷/۵۷۳ :
 عمر: خوکها را بکشید و بهای آنها را از گزیت صاحبان
 آنها بکاهید. ۱۴/۵۷۴ : ...
 عمر: همه جادوگران و کاهنان را بکشید. ۲/۵۷۵ : ...
 : ۴/۵۷۶ : ...
 عمر: به پیکارگران مسلمان دستور دهید تا نزد زنان
 خود بازگردند؛ ۱۱/۵۷۷ : ...
 عمر زنی را که بدون گواه ازدواج کرده بود، تازیانه زد.
 عمر و تازیانه زدن وی به زنی و غلام آن زن: ۵۷۷
 (ش ۱۳/۳۶۷ مکرر): ۲/۵۷۸ : ۲/۵۷۹ : ...
 : ۲/۵۸۰ : ۲/۵۸۱ : ۲/۵۸۲ : ...
 : ۷/۵۸۳ : ۲/۵۸۴ : ۲/۵۸۵ : ۴/۵۸۶ : ...
 : ۲/۵۸۷ : ۲/۵۸۸ : ۲/۵۸۹ : ...
 : ۲/۵۹۰ : ...
 عمر و نکوهش کارگزار خود درباره تقسیم غنائم:
 : ۶/۵۹۱ : ۲/۵۹۲ : ۴/۵۹۳ : ۱۴/۵۹۴ : ...
 : ۲/۵۹۵ : ۴/۵۹۶ : ۸/۵۹۷ : ۱۱/۵۹۸ : ...
 : ۷/۶۰۳ : ۲۷/۶۲۵ : ۶/۶۳۴ : ۱۹/۶۳۸ : ...
 : ۱۴/۶۴۷ : ۳/۶۴۸ : ۱۳/۶۹۱ : ...
 عمر بن رواحه ۲/۹۴ .
 عمر بن عوف (ق) ۷/۱۱۸ .
 عمر موصلی ۱۹/۲۶۸ .
 عُمیر ۶/۲۸۹ : ۱۲/۳۷۸ : ...
 عُمیره ۶/۳۵۶ .
 عُمیر اُفح ذی مَران ۲/۴۰۸ : ...
 عُمیر بن سعد (راوی) ۲/۵۶۰ : ۲/۵۶۱ .
 عمرة القضية (عمرة القضاء، غزوة القضية) و توضیح
 آن ۱۲/۱۳۱ : ...
 عمرو بن ابی صفی ۱۸/۱۸۲ .
 عمرو بن أمیه شمیری ۷/۱۲۶ : ۵/۳۶۳ : ۱۲/۳۶۴ :
 : ۲/۳۷۶ : ...
 عمرو بن حارث ۹/۱۷۷ .
 عمرو بن حُرَیث ۸/۲۷ : ...
 عمرو بن حَزْم ۲۰/۴۳ : ۱۷/۴۹ : ۱۹/۷۳ : ۷/۲۵۱ :

- عیاض اشغری ۷/۴۷۵
عیاض (راوی - نه عیاض اشغری -) ۹/۴۷۵...
عیاض بن غنم ۹/۵۵۹ : ۶/۵۹۲ : ۱/۵۶۰...
عیاض بن ورقاء استیدی ۱۳/۵۱۵
عیدفطر ۹/۲۴۹
عید قربان ۱۰/۲۴۹
عیر (کوه) ۱۰/۶۵۹
عیسی مسیح (ع) ۸/۴۹ : ۱/۱۴۸ : ۱۶/۱۴۹...
۱۱/۱۵۱ : ۱۹/۱۵۶ : ۱۹/۱۵۷...
۱۴/۱۶۱ : ۹/۱۷۲ : ۱۵/۱۸۵ : ۲۸/۲۳۲...
۲۸/۲۶۷ : ۲۰/۶۰۵ : ۱۰/۶۴۰ : ۱۰/۶۴۳...
عیص (ج) ۱۲/۱۳۲...
عین التمر ۹/۴۴۶ : ۲/۴۵۴ : ۹/۴۶۰ : ۱۲/۴۶۹...
عین شمس ۱۶/۵۶۵
عینون (روستا) ۱۲/۱۸۰
عینه ۸/۳۱۰ : ۱۳/۱۲۲ : ۵/۲۴۱...
غ
الغافقی بن حرب عکی ۲۵/۶۰۶...
غامد(ق) ۱۰/۲۸۹ : ۲/۲۹۰...
الغیثاء (شراب فرت) حرام است (ش ۱۸۳).
غرابه (ج) ۲۱/۲۰۷ : ۴/۲۰۸...
غزوة تبوک ۱۱/۴۰۹
غزوة القُضیه ۲۲/۱۳۱
غسان (ق) ۱۷/۱۷۳ : ۲/۱۷۴ : ۱۱/۱۷۵...
غسانیان ۲۳/۷۵
غُضی (ج) ۸...
غُظفان ۱۳/۱۲۲ : ۱۶/۳۲۴ : ۱۲/۴۰۱ : ۱۲/۴۱۲...
۳/۴۱۴...
غفار (ق) ۶/۷۶ : ۱۷/۱۱۶...
الغمیم (ج) ۲/۳۱۳...
غنیمت از آن کسی است که در جنگ شرکت جوید
۱۶/۵۹۴
الغوره (ج) ۲۱/۲۰۷ : ۴/۲۰۸...
الغوری (ج در تهمه) ۲۰/۳۲۳ : ۴/۳۲۴...
- غوطه ۱۴/۴۶۲...
غیلان بن عمرو ۲۶/۲۲۹
الغیله ۱۳/۳۲۴
ف
فاطمه (ع) ۲۱/۴۴ : ۲۴/۱۴۱...
فاضل مقداد ۱۸/۹۶
فالس (ج) ۱۴/۳۶۹...
فتح مکه جز بر پیامبر اسلام، هیچگاه بر هیچ کس
دیگر روا نبوده است؛ ۲۶/۱۳۴ : ۱/۱۳۷...
فُجیع پسر عبدالله بن خُندج بن بکاء ۸/۳۷۳...
فُخُل (ج) ۵/۵۲۶ : ۲۱/۵۲۸...
فُخ (ج) ۱۴/۲۲۴...
فرات ۴/۴۵۰ : ۵/۴۵۵ : ۶/۴۵۶ : ۸/۴۵۷...
فرات بن حیان عجلی ۱۸/۶۵ : ۳/۳۹۹...
فراگیرندگان قرآن مزد می گیرند ۲/۵۷۵...
فرانسه ۲۲/۷۴ : ۲۱/۱۴۶ : ۶/۶۵۱...
فَرخَان (اسیهد خراسان) ۵/۵۰۹...
الفرّه (ج) ۷/۳۶۰...
فرزدق (شاعر) ۱۶/۲۰۴...
الفرع (ج) ۱۶/۳۲۳ : ۱/۳۲۴...
فرعون ۷/۱۳۹...
الفرغین ۴/۳۲۷...
فَرَق: پیمانه‌ای به اندازه ۱۶ رطل ۲۰/۲۸۰...
فرمان پیامبر(ص) درباره دستگیری و تازیانه زدن بر
کسی که حقوق مردم طائف را نادیده گیرد
۱/۳۴۵...
فروة بن عمرو جُدّامی ۲/۱۷۲ : ۳/۳۵...
فروة بن مسیک ۷/۲۷۳ : ۹/۳۷۹...
فروختن محصول، پیش از زمان بهروری، در حکم ربا
است ۱۳/۲۹۸ : ۳۱/۲۹۹ : ۱/۳۰۰...
فریلون بیک ۲۰/۶۳۵...
فزاره (ق) ۱۲/۴۱۲...
فضل بن عباس ۱۴/۲۴۰ : ۹۰/۶۳۴...
«فلان یَمْلِكُ الخُفَّ والحافِرَ» (م) ۲۱/۱۹۳...

قتل عام سپاهیان اشعث در درون دژ و جلوگیری ابوبکر
 از آن کار ۷/۴۲۴ ...
 قُحویط (ج) ۱۶/۵۱۸ ...
 قُدامة بن جعفر ۲۴/۴۱ : ۷/۴۵۶ ...
 قُدامة (فرستاده پیامبر نزد منقر بن ساوی) ۶/۲۰۲ ...
 «قَدْ أُغْتَرَّ مَنْ أَنْتَرَهُ» (م) ۵/۱۸۷ : ۲۶/۴۱۰ : ۱۸/۴۱۴ ...
 قُدس (ج) ۲۰/۳۲۳ : ۵/۳۲۴ ...
 قُدَم ۶/۲۸۰ ...
 قراقِر ۸/۴۶۲ ...
 قربانی رود نیل برای فزون گشتن آب آن و نامة عمر،
 خطاب به رود نیل و برافتادن رسم قربانی
 ۱۷/۵۶۸ : ۹/۵۶۹ ...
 قُرطبن ربیعه نِماری ۱/۶۷ ...
 قُرعاء (ج) ۲/۴۸۲ ...
 قرقِسیا (شهری بر بالای رود فرات) : ۳ ...
 قَریش ۲۵/۴۳ : ۱۵/۵۰ : ۱۷/۵۱ : ۳/۶۸ ...
 ۱۰/۷۲ : ۱۹/۷۵ : ۴/۷۶ : ۱۷/۸۰ : ۲/۸۸ ...
 ۱۴/۹۳ : ۱۲/۹۴ : ۱۷/۱۰۳ : ۲۷/۱۰۶ ...
 ۳/۱۰۷ : ۲۵/۱۰۹ : ۸/۱۱۰ : ۸/۱۱۴ ...
 ۱۴/۱۱۵ : ۱/۱۱۶ : ۱۱/۱۱۹ : ۶/۱۲۱ ...
 ۴/۱۲۲ : ۲۱/۱۲۶ : ۲/۱۲۷ : ۹/۱۲۸ ...
 ۲/۱۲۹ : ۳/۱۳۰ : ۲۳/۱۳۱ : ۱۰/۱۳۳ ...
 ۱۶/۱۳۳ : ۷/۱۳۷ : ۱۱/۱۳۸ : ۱۱/۱۴۵ ...
 ۴/۱۶۸ : ۲۶/۱۶۹ : ۱۵/۱۸۲ : ۱۳/۲۳۳ ...
 ۳/۲۳۵ : ۲۴/۳۱۷ : ۱۲/۳۲۰ : ۱۳/۳۲۱ ...
 ۱۹/۳۴۰ : ۱/۳۴۶ : ۹/۳۶۳ : ۲۲/۳۶۴ ...
 ۱۶/۴۱۹ : ۲۲/۴۳۱ : ۲۶/۴۴۶ : ۵/۶۶۴ ...
 ۱۱/۶۶۶ : ۱۷/۶۶۸ : ۱/۶۷۹ ...
 قزوین ۲۴/۶۳۷ ...
 قُس بن ساعده ۲۲/۳۹ : ۲۶/۵۲ ...
 قُس الناطف (ج) ۱۸/۴۵۰ ...
 قسط: گونه‌ای بیمانه ... ۲۷/۵۷۲ ...
 قسطنطنیه ۲/۶۰۴ : ۲/۶۱۹ ...
 قشیر (ق) ۲۰/۳۸۰ ...
 قصاص قاتل ... ۱۳/۲۷۵ ...
 قصم (جوی) ۱۳/۴۶۲ ...

فلج ۱۷/۳۸۰ ...
 فلسطین ۱۷/۷۲ : ۲۵/۱۵۶ : ۸/۴۶۳ : ۱۶/۵۲۵ : ۱۹/۵۵۱ : ۱۰/۵۵۲ : ۱۸/۵۵۸ ...
 فهد جُمیری ۲/۲۷۳ ...
 فیه و معنی آن ۱۳/۲۱۰ ...
 فیه و معنی اصطلاحی آن، از دیدگاه شیعه
 ۲۰/۵۴۵ ...
 فیج: تازی گشته واژه بیک ۱۱/۴۶۴ ...
 فید (ج) ۶/۳۶۰ ...
 فیروز حریرچی ۲۶/۸۸ ...
 فیروز دیلمی ۲۴/۳۹۸ : ۱۸/۳۹۹ : ۷/۴۰۰ : ۲۸/۴۰۱ : ۱۳/۴۰۷ : ۶/۴۰۸ ...

ق

القائم (خلیفه عباسی عبدالله بن احمد) ۱۵/۱۷۱ ...
 قادیسیه ۱۳/۴۶۹ : ۲۳/۴۸۲ ...
 قادیسیه: دروازه پارس و انبار مهمات بسیار ۲۴/۴۸۲ : ۱۳/۴۸۳ : ۱۲/۴۸۳ : ۹/۴۸۴ : ۱۲/۴۸۸ : ۱۳/۴۹۲ ...
 القاره (ق) ۶/۳۳۳ ...
 قاسم بن مخرمه بن المطلب ۲۰/۱۴۰ ...
 قاضی در میدان جنگ ... ۲۵/۴۸۱ ...
 قاضی باید بزرگزاده و توانگر باشد تا ... ۶/۵۰۱ ...
 قاضی ابرقوه (مترجم سیره ابن اسحاق) ۱۳/۱۳۴ ...
 قاهره ۸/۱۳۱ ...
 قُباء قُباء (ج) ۲۵/۶۷ : ۱۸/۱۱۰ : ۱۸/۱۱۶ ...
 قُباد ساسانی (پدر انوشیروان) ۸/۴۵۷ : ۵/۵۰۶ ...
 قیرس ۱۲/۵۶۱ ...
 قبطیان ۱۲/۱۸۶ : ۱۸۵ : ۳/۱۸۴ : ۱۶/۵۶۵ : ۶/۵۷۰ : ۲/۶۲۹ ...
 قبیصة بن انسود بن سائر بن نوبی طائی ۱۷/۳۶۰ ...
 قُتادة (بن نعمان بن زید انصاری) ۴/۳۶۳ ...
 قُتادة بن أَعور بن ساعده تمیمی ۶/۳۱۱ ...
 قتل عام دشمنان شکستخورده مسلمانان به فرمان
 ابوبکر (ش ۲۸۷) ...
 قتل صبر و معنی آن ۱۳/۴۲۴ ...

- قُصَى بن ابی عمرو جمیری ۲۴/۶۴۶ .
 قُصَى (پدر عبدمناف) ۲۳/۶۷۸ : ... ۲/۶۷۹ .
 قُصَیم (ج) ۹/۴۶۲ .
 قُضَاعَه (ق) ۹/۱۸۲ : ۱۴/۳۱۶ : ۱۱/۳۳۶ : ...
 ۲/۳۳۷ : ... ۹/۴۰۳ : ... ۸/۴۶۲ .
 قُضَاعَى دِیلمی ۱۲/۳۹۹ .
 قُضَاعَى بن عامِر ۱۸/۵۲۰ : ۶/۵۹۴ .
 قُضَاعَى بن عمرو ۱۵/۳۶۱ : ... ۲۲/۳۹۷ .
 قُضَیم (ج) ۱۸/۳۵۱ .
 قُطَّان بن سفیان ۵/۵۰۱ .
 قُطَبَة بن عامِر بن خَدید (از بنی سلمه) ۱۹/۸۹ .
 قُضْر ۲/۶۹ .
 قُطَّان بن حارثه ۲/۳۵۵ : ...
 القُتَّاع بن عمرو ۵/۴۵۱ : ۵/۴۵۷ : ۱۷/۵۰۴ :
 ۱۲/۵۰۵ : ۱۵/۵۱۱ .
 قُتَیْبَة بن اِکوه ۸/۳۳۰ .
 قُتَیْم بن خَلیف ظَرِیف (از قبیله طی) ۱۷/۳۶۰ : ...
 القُتَیْبَة بنی اَحْمَد ۲۵/۳۱ : ۱۳/۳۷ : ۱۱/۸۷ :
 ۱۲/۱۷۸ : ... ۱۴/۱۹۱ : ۲۲/۶۵۵ .
 قُتَامَه (از قبیله سَلِیم) ۱۳/۳۶۶ .
 قُتَیْر بن ۱۶/۵۴۲ : ...
 قُتَیْرَة (ج) ۱۸/۳۳۱ .
 قُوتَل بن عَوف بن عمرو بن ... حارثه ۵/۳۸۶ .
 قُومِیس ۱۸/۵۰۷ : ...
 ۱/۵۰۸ .
 قُهْد جمیری (یا خُضْرَمِی) ۲/۲۷۳ : ...
 قُیْرَوَان ۱۰/۶۷۶ .
 قَیْس (ق) ۸/۳۱۳ : ... ۲۶/۳۹۷ : ۱/۳۹۸ .
 قَیْس (شَخ) ۷/۴۰۰ : ۱۷/۴۰۷ : ...
 قَیْس بن حِجَّاج ۱۴/۵۶۸ .
 قَیْس بن حُصَین ۹/۲۹۱ .
 قَیْس بن زَید ۲/۳۹۰ .
 قَیْس بن شَعَس ۱۰/۳۱۹ .
 قَیْس بن عاصِیم ۴/۳۹۹ .
 قَیْس بن عَدِیْعُوْث ۹/۳۹۷ : ...
 قَیْس بن عمرو نَخعی ۶/۳۹۴ .
 قَیْس بن لَای هَمْدانی ۲/۲۸۰ : ...
 قَیْس بن مالک اَرخَبی ۱۴/۲۸۰ .
 قَیْس بن محَرَّمَة بن مَطَلَب ۲۵/۱۴۰ .
 قَیْس بن مَكشُوح ۱۱/۴۰۳ : ۱۹/۴۰۷ : ۵/۴۰۸ :
 ۶/۵۹۵ .
 قَیْس بن نَعْمَان ۷/۳۵۳ : ...
 قَیْس بن نَمَط هَمْدانی اَرخَبی ۸/۲۸۲ .
 قَیْس هَمْدانی ۲۴/۴۴ : ... ۲/۲۸۰ : ...
 قَیساریه (ج) ۷/۵۵۵ : ... ۵/۵۵۶ : ... ۳/۵۵۷ .
 قَیصر ۱۹/۱۵۷ .
 قَیْلَه (راوی زَن) ۲/۳۰۸ : ...
 ك
 کاخ خَوَزْنَق ۱۲/۴۴۷ : ...
 کاخ سَدِیر ۱۴/۴۴۷ .
 کارگزار امپراتور روم را پس از پذیرفتن اسلام، گردن
 زدند ۱۱/۱۷۲ : ...
 کارگزار ابوبکر، دست زنی را... برید و دندانهای
 پیشین او را کند ۵/۴۲۶ : ...
 کاکله (خاندان...) ۱۴/۶۴۷ : ...
 کایش بن هَوْنَه ۲/۳۹۲ .
 کتابخانه پروس ۸/۶۴۱ .
 کتابخانه طلعت ۹/۶۹ .
 کتابخانه عارف حکمت بك ۶/۶۵۹ : ...
 کتابخانه مصطفوی (ایران) ۱۱/۲۱۵ .
 کتابخانه هانری فرعون ۲۸/۶۸ .
 کَنانی (عبدالحئی) ۱۴/۳۳ : ... ۲۵/۳۵ : ۷/۴۰ :
 ۲۵/۴۱ : ۲۵/۴۲ : ... ۲۶/۴۳ : ۱۱/۴۶ :
 ۲۹/۴۸ : ۳۰/۴۳ : ۲۹/۵۸ : ... ۱۵/۸۰ : ...
 ۸/۶۷۴ .
 کَتِیبه (ج) ۴/۲۸۴ : ...
 کَتِیفه (ج) ۱۶/۳۶۲ .
 کراچی ۲۰/۱۴۶ .
 کرشونی (شَخ) ۲۱/۶۳۵ .
 کریم کشاورز ۶/۵۹۷ .
 کسری ۲۵/۶۸ .

- کسی که پس از پیکار و شکست، اسلام پذیرد، در شمار مسلمانان است ولی دارایش از آن مسلمانان خواهد بود ۳/۴۹۵ ...
- کشور پارس ۹/۱۹۱
- کعب بن اشرف و قتل نهانی او ۱۲/۱۳۸-۴
- کعب بن ربیعہ ۲۰/۳۸۰
- کعب بن سعد بن زید مناة بن تمیم ۳/۴۰۲
- کعب بن لؤی ۱۳/۹۶
- کعب بن مالک ۱۰/۱۱۲ ؛ ۱۳/۱۱۷ ؛ ۲/۱۷۴ ...
- ۱۷/۲۴۰
- کعبه ۱۴/۸۸ ؛ ۱۱/۱۱۹ ؛ ۱۹/۳۷۱ ؛ ۲۰/۴۳۱
- ۸/۴۵۹ ؛ ۱۱/۵۹۶
- کلب (ق) ۲۰/۳۵۲ ؛ ۲/۳۵۴ ... ؛ ۲۰/۳۵۵
- ۶/۳۵۶
- کینه (ق) ۱۷/۸۸ ؛ ۶/۳۳۳ ...
- کینه بن بشر ۱۴/۶۰۴
- کینه (ق) ۲۵/۳۶۴ ؛ ۱۰/۳۰۳ ؛ ۱۲/۴۰۳ ...
- ۲۱/۴۱۹ ؛ ۵/۴۲۱ ؛ ۵/۴۲۲ ؛ ۵/۴۲۰ ...
- ۱۹/۴۲۳ ؛ ۱۹/۴۲۴ ؛ ۱۵/۴۲۶ ...
- کتود (نام زن) ۸/۱۳۴
- کنیز شوهرداری که برای عمر خریده بودند و دستور عمر در آن باره، ۴/۵۷۸ ...
- الکوایل (ج) ۲۰/۴۵۵ ...
- کوپرولو (کتابخانه) ۲۱/۶۵
- کوچ مردم ایرانی سواد پس از آمدن اعراب مسلمان ۱۱/۴۸۹
- کورس هخامنشی ۲۴/۵۹۶
- کوفه ۲۳/۷۳ ؛ ۲۲/۸۰ ؛ ۲۴/۲۴۳ ؛ ۱۵/۳۵۲
- ۱۳/۳۶۰ ؛ ۹/۳۹۴ ؛ ۱/۴۰۲ ؛ ۱۱/۴۴۷
- ۱۲/۴۸۳ ؛ ۱۷/۴۸۵ ؛ ۱۳/۴۸۶ ؛ ۱۹/۴۸۷ ...
- ۲۴/۴۹۵ ؛ ۱۳/۵۸۵ ؛ ۱۰/۵۹۴ ؛ ۱۰/۶۰۲
- ۱۷/۶۰۵ ؛ ۱۷/۶۰۶ ؛ ۲/۶۱۷ ...
- کولینسکوف (دانشمند روسی) ۱۷/۶۳
- کوه ثبیر ۱۵/۳۲۹ ...
- کوه نور ۱۰/۹۷
- کوه رحمت ۱۶/۷۶
- کوه سلج ۳/۸۱ ؛ ۱/۴۷۷ ...
- کوه طیء ۶/۴۱۴
- کوههای تهمه ۲/۳۳۳ ...
- کوههای قبیج (قبیجاق) ۵/۵۱۹
- کوه قبله ۱۶/۳۱۷
- کیسان (مولا و وابسته بنی ثعلبه) ۱۴/۵۱۵
- کیفر مرگ برای غیرمسلمان که مسلمانی را بزند ۵۰۵، ۵۰۶ / (ش ۳۳۳ و ۳۳۴)

ی

- گرگان ۶/۵۰۸ ...
- گروه شیخون (سریه) و معنی آن ۲۲/۳۳۳
- ۱۳/۳۸۶ ؛ ۲۰/۳۰
- گزیت (جزیه)، زکات و غنیمتهای جنگی، عمده‌ترین موضوعهای اقتصادی در نوشته‌های پیامبر (ص) ۱۵/۴۹ ...
- گزیت و خراج، بیشتر به سود مسلمانان امروز و آینده است تا غنیمت و فنی (عمر) ۱۴/۵۳۰
- ۲/۵۷۰ ...
- گزیت باید با کرنش و فروتنی بسیار، پرداخت گردد (وَهُمْ صَاعِرُونَ) ۱۳/۵۱۷ ؛ ۵/۵۱۸ ...
- گزیت و بازگردانیدن آن، به مردم شهر حفص هنگام بیرون رفتن مسلمانان از آن شهر ۱۰/۵۳۳ ...
- گزیت شهر دمشق را مسلمانان هنگام بیرون رفتن از شهر، به مردم آن بازگردانیدند ۵/۵۳۵ ...
- گزیت‌پردازان و آشنایی تیغ سلمانی با بدن آنان (سن بلوغ) ۶/۵۷۲ ...
- گزیت که مقدار آن چهل درهم یا چهار دینار بود، ۷/۵۷۲ ...
- گواهر پای نامه‌ها ۱۳/۴۲ ...
- گوسفند میانحال باید برای زکات گوسفندان داده شود، ۵/۲۹۹
- گیرشمن ۴/۵۹۷
- گیلان ۲/۵۰۹ ...

ل

- لات: یکی از بت‌های عرب و جایگاه آن، ۱۱/۱۱۹...؛
 ۹/۱۲۱...؛ ۱۰/۶۴۳؛
 لاتین ۶/۶۵۱.
 لارز (لار، در نزدیکی دماوند) ۵/۵۰۷.
 لاعازر (پسر دیگر ابراهیم (ع) از هاجر) ۱۹/۳۳۱.
 لبنان ۲۵/۳۱۳؛ ۲۸/۶۸.
 لیبید (شاعر عرب) ۱۸/۳۷۶.
 لخم قحطانی (ق) ۹/۱۴۱؛ ۱۲/۱۷۶...؛ ۱۸/۱۷۷.
 لذ (ج) ۲۳/۵۵۱؛ ۱۵/۵۵۸...
 لفظ «الله» و بُرد معنی آن، پیش از اسلام،
 ۱۱/۱۱۵...
 لفظ «أَمِي» و معانی آن، ۳/۵۷...
 لکیز بن عبدالقیس ۲/۸۰؛ ۱۰/۲۱۰.
 لندن ۵/۶۳۶؛ ۲۱/۱۴۶.
 لوابه (ج) ۹/۳۷۸.
 لوائه ۱۴/۳۷۸...
 لوندره (ج) ۲۲/۶۳۵...
 لهراسب ۲۱/۵۹۶...
 لياس (ج) ۱۷/۱۹۸.
 لیبی ۴/۵۷۱.
 لیث (ق) ۲۲/۱۳۴؛ ۱۸/۴۳۱.
 لیث بن سعد (راوی) ۵/۵۷۱...
 لیثه (ج نزدیک طائف) ۱۹/۳۴۲؛ ۱۳/۳۴۳.
 لینن ۱۶/۸۳؛ ۳۱/۶۹۶.

م

- مأرب ۶/۶۵؛ ۱۳/۴۲۲.
 مازن بن عمرو بن تمیم (ق) ۹/۲۹۱؛ ۶/۲۹۲.
 ماعزین مالک أسلمی ۶/۳۲۸.
 ماعزین مالک بکائی ۲/۳۷۴...
 مالک (راوی) ۱۹/۲۵۴؛ ۴/۲۷۲؛ ۱۹۳۰۳.
 مالک بن مُرارة رهاوی ۵/۲۶۸؛ ۵/۲۷۹؛ ۱۶/۲۸۲.
 مالک (گیرنده نوشته پیامبر) ۸/۳۱۳...

- مالك بن أحمر جذامي عوفی ۱۲/۳۳۴...
 مالك بن تيهان پسر عتيك خزرجی ۹/۹۴.
 مالك بن عبدالله خبیری ۱۷/۳۶۰...
 مالك بن عباده ۲۱/۲۷۰.
 مالك بن عوف ۲۶/۲۲۹؛ ۲۰/۶۳۸.
 مالك بن كعب أرخبی ۱۳/۶۱۷.
 مالك بن كعب نخلی ۳/۶۱۶.
 مالك بن كعب همدانی ۱۸/۶۱۱؛ ۲۶/۶۱۳.
 مالك بن كفلانس ۷/۲۶۶...
 مالك بن مُرة رهاوی ۲۳/۲۶۹؛ ۲۱/۲۷۰...
 مالك بن نمط ۲/۲۸۱...
 مالك بن نُويره ۶/۴۰۳؛ ۲۲/۴۰۵؛ ۱۴/۴۱۲؛
 ۱۰/۴۱۴؛ ۳/۴۱۹...
 مالك بن يزيد ۱۶/۵۱۱.
 «ماله سبذ ولا لبذ» (م) ۱۶/۱۸۰...
 ماوردی ۱۶/۶۷۲.
 ماه الصبر (رمضان) ۷/۳۸۵...
 ماهك (شخ) ۱۴/۵۱۴...
 مبرد ۴/۴۰۲؛ ۲۷/۴۹۹.
 مترجم و دبیر همراه لشکر عرب در حمله به ایران
 ۱۴/۴۷۹.
 «مترس»: واژه‌ای پارسی در نامه عمر ۱۴/۴۷۹.
 واژه «مترسید» به منزله امان‌نامه، ۱۳/۴۸۰...
 متصرفات اسود غسی ۵/۴۰۰...
 متعنون (ق) ۴/۳۸۸.
 متلمس (شاعر جاهلی) ۱۵/۳۱۰...
 متن نامه‌های پیامبر، کوتاه و ساده بوده است.
 ۱۳/۴۰...
 متن نامه‌های پیامبر (ص) به کافران، بیشتر سخت و
 تهدیدآمیز بوده است، ۵/۵۱.
 المثنی بن حارثه ۲/۴۳۷...؛ ۲/۴۳۸؛ ۴/۴۳۹؛
 ۱۸/۴۴۳؛ ۳/۴۴۵...
 مُجاعة یمانی حَفَی (مُجاعة بن مرارة بن سلمی
 ۱۰/۲۰۷...؛ ۴/۲۰۸...؛ ۲/۲۰۹؛ ۱۱/۴۱۶؛
 ۵/۴۱۸...
 مُجالد بکائی ۸/۳۷۴.
 مجتبی مینوی ۲۶/۸۸.

- مُخَبِّبِ الدِّينِ نَوَوَى ۲۰/۳۸ .
 مُخَارِقِ بْنِ حَارِثِ زَبِيدَى ۲۱/۶۱۱ ، ۲۹/۶۱۳ .
 مُخْتَارِ بْنِ قَيْسِ قَرَشِيِّ ۲۴/۶۴۶ .
 مُخْرَمَةَ ۲۰/۳۰۷ .
 مُخْزُومِ بْنِ يَقِظَةَ بْنِ مَرْةَ بْنِ لُؤَى بْنِ غَالِبِ ۱۷/۴۱۹ .
 مُخَشَى بْنِ عَمْرٍو ضَمْرَى ۶/۳۲۰ .
 مُخَيِّضِ (ج) ۱۱/۱۱۲ .
 مُذَّ، صَاعٍ، رَطْلٍ وَ مِقْدَارِهَا... ۲۲/۵۷۲ .
 مُدَائِنِ ۲/۲۴۵ ؛ ۱۳/۴۵۱ ؛ ۲۱/۴۷۸ ؛ ۴/۴۸۴ ؛...
 ۱۳/۴۸۹ ؛ ۱۱/۴۹۳ ؛ ۸/۵۹۷ ...
 مَدْرَسَةِ شَمْسِ يَاشَا ۲۱/۶۱ .
 مَذْعَمِ (غَلَامِ رَفَاعِهِ) ۲۶/۳۳۵ .
 مَدْلِجِ (ق) ۱۱/۹۷ .
 مَدْفُوعِ (ج) ۶/۳۶۶ .
 مَدِينَةِ ۱۹/۴۳ ؛ ۲۱/۵۰ ؛ ۹/۶۶ ؛ ۲۵/۶۷ ؛...
 ۱/۶۸ ؛ ۸/۷۰ ؛ ۷/۷۵ ؛ ۷/۷۶ ؛ ۶/۷۹ ؛...
 ۲/۸۱ ؛ ۶/۹۰ ؛ ۲/۹۶ ؛ ۱۰/۹۷ ؛ ۱/۱۰۱ ؛
 ۴/۱۰۶ ؛ ۱۷/۱۰۹ ؛ ۱۳/۱۱۰ ؛ ۱۷/۱۱۱ ؛
 ۲/۱۱۲ ؛ ۳/۱۱۳ ؛ ۸/۱۱۴ ؛ ۵/۱۱۷ ؛
 ۱۲/۱۲۲ ؛ ۱۲/۱۲۶ ؛ ۱۰/۱۲۸ ؛ ۵/۱۲۹ ؛
 ۱/۱۳۰ ؛ ۲/۱۳۲ ؛ ۱۲/۱۳۴ ؛ ۱۲/۱۳۸ ؛
 ۱۲/۱۳۹ ؛ ۳/۱۴۲ ؛ ۶/۱۷۴ ؛ ۲۲/۱۷۵ ؛
 ۱۸/۲۳۱ ؛ ۱۰/۲۴۸ ؛ ۱۹/۲۶۴ ؛ ۳۰/۲۶۹ ؛
 ۲۰/۲۸۰ ؛ ۳/۲۸۴ ؛ ۳۰۶ ؛ ۱۰/۳۰۷ ؛ ۴/۳۱۳ ؛
 ۱۲/۳۲۰ ؛ ۱/۳۲۴ ؛ ۱۵/۳۵۲ ؛ ۱۹/۳۶۸ ؛
 ۱۴/۳۷۰ ؛ ۲۳/۳۷۳ ؛ ۱۸/۳۷۵ ؛ ۳/۳۷۶ ؛
 ۱۷/۳۷۸ ؛ ۱۱/۳۸۴ ؛ ۱۱/۴۰۱ ؛ ۲۲/۴۰۲ ؛
 ۲۵/۴۰۵ ؛ ۸/۴۱۱ ؛ ۲۱/۴۱۶ ؛ ۵/۴۲۰ ؛
 ۱/۴۷۷ ؛ ۱۹/۴۸۰ ؛ ۲۰/۵۶۹ ؛ ۱/۵۷۰ ؛
 ۲/۵۸۸ ؛ ۱۱/۵۹۲ ؛ ۱۶/۵۹۳ ؛ ۱۹/۵۹۹ ؛
 ۷/۶۰۳ ؛ ۴/۶۰۶ ؛ ۱۸/۶۰۷ ؛ ۲/۶۰۸ ؛
 ۸/۶۱۶ ؛ ۲۴/۶۲۷ ؛ ۵/۶۲۸ ؛ ۸/۶۳۹ ؛
 ۲۲/۶۵۲ ؛ ۶/۶۵۸ ؛ ۷/۶۵۹ ؛ ۱۸/۶۶۵ ؛
 ۱۸/۶۸۵ ؛ ۱۱/۶۹۵ ؛ ۴/۶۹۶ ؛...
 مَدْلِجِ (ق) ۶/۱۴۱ ؛ ۱۳/۲۱۹ ؛ ۱۰/۲۸۳ ؛...
 ۱۰/۲۸۴ ؛ ۱۳/۲۹۴ ؛ ۲۲/۳۹۱ ؛ ۵/۳۹۷ ؛...
 ۲۷/۴۰۱ .
- مَدْعُورِ بْنِ غَدِي ۱/۴۳۸ ...
 مَذْمُورِ (ج) ۷/۳۶۷ .
 مَذْمُودِ ۶/۲۲۴ .
 مُرَادِ (ق) ۶/۶۷ ؛ ۱۰/۲۸۶ ؛ ۹/۳۹۷ .
 الْمِرْزَانَ (ج) ۶/۶۶ .
 مُرَارِهِ يَسْرِ رَبِيعِ ۱۵/۱۷۴ .
 الْمِرْبُودِ ۱۱/۳۸۴ ...
 مَرْتَضَى مَطْهَرَى ۲۳/۵۴ ؛ ۲۸/۵۹ .
 دَكْتَرِ مَرْتَضَى آيْتَاللهِ زَادِهِ شِيرَازِي ۲۹/۳۲ .
 مَرْجِ الْقِبَائِلِ (ج) ۱۲/۵۴۱ .
 مَرْدَانِشَاهِ (مَسْمُغَانَ دِمَاوَنْدِ) ۵/۵۰۷ .
 مَرْدَمِ عَرَبَسُوسِ (مَنْطَقَةُ مَرْزِي) وَ جَاسُوسِي أَنَانَ بَه
 سُودِ رُومِ وَ بِيروُنِ رَاندَنشانِ از آنجا بَه فَرمانِ عَمْرٍ
 ۳/۵۶۱ ...
 مَرْةَ بْنِ شِراحِيلِ ۱۳/۶۱۹ ...
 مَرْضَى بْنِ مَقْرَنِ ۶/۵۲۰ .
 الْمَرْطُومِ (ج) ۵/۱۷۸ ؛ ۲۲/۱۷۹ .
 مِرْوَانَ بْنِ مُحَمَّدِ (خَلِيفَةُ امَوِي) ۱۲/۳۹ .
 مَرُورُودِ ۲/۵۱۴ ...
 مَرُوهَ ۶/۳۷۱ ...
 مَرْهَبَةِ (ج) ۷/۲۸۰ .
 مَرِيخَنَةَ (مَرِيخَنًا) بْنِ رُوبِهِ ۲۳/۱۶۲ ؛ ۲۶/۱۶۱ .
 مَرِيَمِ عَنْرَا ۷/۴۹ ؛ ۲/۱۴۸ ؛ ۱۷/۱۴۹ ؛ ۱۵/۱۶۱ .
 مَرْزِينَةَ (ق) ۸/۱۴۳ ؛ ۶/۳۳۳ .
 مَسْرُوحِ (از ق. حَمِيرِ) ۲۶/۲۶۷ .
 مَسْتَرهاكسِ ۴/۵۹۷ .
 مُسْتُورِدِينَ عَمْرٍو ۲۱/۲۴۱ .
 مَسْجِدِ يِيامِبِرِ (ص) ۱۶/۶۳۴ ؛ ۲۱/۳۷۳ .
 مَسْجِدِ جَامِعِ كُوفَةِ ۲۰/۴۸۷ .
 مَسْجِدِ شَجَرِهِ ۲۹/۱۲۹ .
 مَسْجِدِ مَنِي ۱۸/۸۸ .
 مَسْرُوقِ (رَاوِي) ۲۲/۶۰۸ .
 مَسْرُوقِ بْنِ جَبَلَةَ التَّكْنِي ۲۳/۶۱۱ ؛ ۳۰/۶۱۳ .
 مَسْطِجِ بْنِ أَثَاثَةَ بْنِ عِبَادِ ۲۰/۱۴۰ .
 مَسْعُودَةَ بْنِ عَمْرٍو عَتَيْبِي ۲۵/۶۱۱ ؛ ۱/۶۱۴ .
 مَسْعُودِ بْنِ أَبِي طَالِبِ ۱۴/۶۳۱ .
 مَسْعُودِ بْنِ حَارِثِهِ ۵/۴۳۷ .

- مسعود بن وائل خضرمی ۲/۳۰۱
 مسعودی (علی بن الحسین - موزخ) ۳/۳۴ : ۹/۳۵
 ۲۴/۴۱ : ۳۰/۴۳ : ۸/۴۶ : ۷/۱۷۵ : ۱۱/۶۹۰
 مسلمانان نباید جامعه غیرمسلمانان چون جامعه‌های دینا
 و ابریشمین، برتن کنند. (عمر) ۲۰/۵۱۰
 مسلمانان، همه با هم یکسانند ۶/۵۹۱
 مسلم (راوی) ۱۹/۵۱۰
 مسلم بن حارث تمیمی ۱۱/۳۱۱ : ۲/۳۱۲
 مسلم بن حجاج (صاحب صحیح) ۱۷/۶۸
 مسلم بن عمرو سکنسکی ۲۱/۶۱۱ : ۲۹/۶۱۲
 مسلمة بن هاران خذانی ۵/۳۱۶
 «سین» در گاو و گوسفند زکاتی، مانند انسان به معنی
 بزرگسال نیست، ۲۲/۳۴۹
 مسؤول نگهداری مهر پیامبر (ص) ۱/۴۲
 مُسِیب بن ابی صعصعه خزاعی ۲۵/۶۴۶
 مسیح (ع) ۱۰/۱۶۲
 مسیحیان ۵/۲۳۹ : ۱۳/۲۴۲ : ۱۷/۲۴۶
 مسیحیان آباء شرقی ۲/۲۴۵
 مسیحیان ارمنی ۲۲/۶۳۱
 مسیحیان شرقی ۲۳/۶۵۲
 مُسِیک مُرادى ۱۲/۲۸۳
 مُسَیْلَمَةُ بن ثَعَامَةَ بن کبیر وائلی (مسيلمه کذاب)
 ۱۵/۵۱
 مسيلمه کذاب به پیامبر (ص) نوشت: «من مسيلمه
 رسول الله إلى محمد رسول الله...» ۳۶۳ (ش)
 ۲۰۵/۲۰۵ (الف) ۲/۳۶۴ : ۱۸/۳۶۴
 مُسَیْلَمَةُ کیست؟ ۲/۳۶۵ : ۱۷/۳۹۷ : ۲۲/۳۹۸
 ۱۰۳/۴۰۱ : ۱۲/۴۰۱ : ۳۰/۴۰۳ : ۲۴/۴۰۲ : ۲۲/۴۱۴
 ۱۳/۴۱۶ : ۴/۴۱۵
 مُسَمَّرَج بن خالد سندی ۲/۳۱۲
 المصباغة (ج) ۹/۳۷۸
 مصر ۱۶/۳۷ : ۱/۴۴ : ۲۵/۴۸ : ۷/۶۴ : ۱۸/۶۹
 ۱۷/۷۲ : ۷/۷۶ : ۲۳/۱۱۲ : ۲۱/۱۲۶ : ۹/۱۲۸
 ۲۵/۱۵۶ : ۱۴/۱۷۸ : ۲۲/۱۸۶ : ۱۲/۵۷۰
 ۶/۵۷۱ : ۱۷/۵۷۲ : ۴/۵۶۲ : ۲/۵۶۳ : ۲/۵۶۸
 ۴/۵۶۵ : ۴/۵۶۶ : ۲/۵۶۷ : ۲/۵۶۸ : ۱/۵۶۹
 ۸/۵۷۳ : ۳/۶۰۱ : ۱/۶۰۲
 ۷/۶۰۴ : ۱۰/۶۰۵ : ۱/۶۰۷ : ۱۳/۶۰۹ : ۲/۶۳۲ : ۱۲/۶۰۶ : ۲/۶۳۲
 مُصَنَّب بن جَبْرِ ۱۶/۲۴۰
 مُصَنَّب بن عَمِیر ۷/۹۵ : ۱/۹۶
 مُصَعِّیان ۷/۲۶۶
 مُصَمَّنَان: تازی گشته «مسمنان» (مهمنان)
 ۵/۵۰۷
 المصناعة (ج) ۶/۶۶
 المصنعه (ج) ۱۶/۳۱۷
 المَصْنِیْصَةُ ۱۰/۵۴۱ : ۱۵/۵۶۱
 مُضَرَّ (ق) ۵/۴۱۴ : ۲۰/۶۵۶
 المَضْه (ج) ۱۴/۲۲۱ : ۱۳/۳۲۴
 المَضْه (ج) ۱۴/۲۲۱ : ۱۳/۳۲۴
 مُطَّرَف مازنی ۱۳/۲۹۱ : ۶/۲۹۲
 مُطَّرَف ۱۳/۳۷۲
 مُطَّرَف بن خالد بن نضله باهلی ۳۵۰
 مُطَّرَف بن کاهن باهلی ۱۳/۳۴۹
 المَطْرَی ۶/۶۵۹
 مَطْرِیَه (ج) ۲۳/۱۱۲
 مَطْلَب ۲۹/۶۷۸
 مُطَّیْبِن ۲۳/۳۳۰ : ۷/۳۳۱ : ۸/۶۷۹
 المَظْلَه (ج) ۷/۲۲۵
 مَعَادِن القَبْلِیَه ۱۶/۳۲۳
 مُعَاذِین جَبَل ۱۱/۲۶۱ : ۲/۳۶۲ : ۴/۳۶۳
 ۳/۳۶۴ : ۱/۳۶۵ : ۱۴/۳۶۷ : ۲۱/۳۷۰
 ۴/۳۸۶ : ۱۶/۳۹۴ : ۷/۴۰۰ : ۱۰/۴۰۱
 ۲۴/۴۰۶ : ۱۶/۵۰۲ : ۱۴/۵۲۲
 ۱۳/۵۲۳ : ۲۴/۵۲۴ : ۷/۵۴۶ : ۱۵/۵۵۳
 ۵/۵۵۴ : ۴/۵۵۵ : ۶/۶۲۳ : ۲۷/۶۳۶
 ۸/۶۳۷ : ۱۷/۶۶۵
 مُعَاوَه ۴/۲۹۲ : ۱/۲۹۳
 مُعَاوِیَه (ق) در یمن، گونه‌ای جامه ۲۰/۱۹۷
 ۱/۱۹۸ : ۵/۲۶۲ : ۶/۲۶۸ : ۲۲/۲۶۹
 ۶/۲۷۴
 مُعَان (ج) ۱۱/۱۷۲ : ۲۴/۴۵۵
 مُعَاوِیَه بن ابی سفیان ۹/۳۶ : ۲۲/۳۷ : ۷/۳۸
 ۸/۳۹ : ۶/۴۴ : ۹/۱۳۰ : ۳/۱۴۲ : ۱۰/۱۵۸

:۱۱/۱۳۴ :۵/۷۹ :۷/۷۳ :۷/۶۲ :۲۴/۴۸
 :...۱۲/۱۸۶ :۱۰/۱۸۵ :...۱/۱۸۴ :۳/۱۸۳
 مقوقس فرماندار اسکندر، دو کتیز و يك استر به
 پیامبر(ص) اهدا کرد: ۸/۱۸۷ :...۱۹/۵۶۷
 میکرز بن حفص ۱۲/۱۲۷ :۲۵/۱۲۸
 مگه ۱۴/۵۰ :...۶/۵۱ :۱۱/۵۳ :۱۸/۶۲ :۹/۶۸
 :۱۰/۷۲ :...۸/۷۵ :۵/۷۶ :۴/۸۷ :۱۶/۸۹
 :۲۲/۱۱۸ :۲۷/۱۱۵ :۲۴/۹۷ :۷/۹۶ :۲۴/۹۳
 :...۷/۱۲۸ :۶/۱۲۷ :...۵/۱۲۶ :...۱۳/۱۲۳
 :...۱۰/۱۳۲ :۴/۱۳۱ :۱/۱۳۰ :...۱/۱۲۹
 :۲/۱۴۲ :۱۱/۱۳۸ :۲/۱۳۷ :۲۲/۱۳۴
 :۱۵/۱۹۸ :۱۸/۱۷۱ :۹/۱۵۵ :۹/۱۵۳
 :۱۷/۲۳۱ :۷/۲۲۰ :۲۱/۲۱۹ :۵/۲۱۶
 :۴/۳۱۳ :۵/۲۸۰ :۲۵/۲۴۲ :۱۷/۲۳۳
 :...۸/۳۳۰ :۲۵/۳۲۹ :۱۲/۳۲۰ :۱۳/۳۱۸
 :۱۱/۳۶۷ :۱۳/۳۶۰ :...۲۲/۳۴۳ :۹/۳۳۱
 :۱/۴۰۲ :...۶/۳۷۱ :۱۴/۳۷۰ :۲۰/۳۶۹
 :۱۳/۴۶۵ :۷/۴۲۲ :۲۴/۴۲۱ :...۲/۴۰۹
 :۲۱/۶۳۱ :...۹/۶۰۹ :۸/۵۷۰ :۲۰/۵۶۹
 :۱۰/۶۷۳ :۵/۶۵۹ :۲۱/۶۵۲ :۸/۶۳۹
 :...۲۸/۶۹۵ :۲۴/۶۷۸
 ملاحلی (محمد بن علی) ۱/۶۳۰ :...
 ملك حسين (پادشاه اردن) ۸/۶۳
 ملك عبدالله ۶/۶۳ :...
 ملكان بن عبده ۳/۱۴۱
 منی (ج) ۱۶/۸۹ :۲۰/۹۳ :۸/۳۳۰
 مناة (بت) ۲۳/۱۱۹
 منایر (منیرها) ۱۵/۴۹۱ :...
 منیج (ج) ۴/۵۸۶ :...
 منیر بن ساوی عبدي ۱/۴۴ :۵/۴۱ :۸/۶۲ :۸/۷۳
 :۲۴/۱۱۷
 منیرین ساوی و پرسش او از پیامبر درباره رفتار با
 زردشتیان و یهود بحرین ۶/۱۹۷ :... :۱۴/۱۹۱
 :۱۳/۱۹۶ :...۲/۱۹۳ :۱/۱۹۴ :...۱/۱۹۵ :...
 :...۲/۲۰۲ :...۴/۲۰۱ :۲۸/۲۰۰ :۵/۱۹۹
 منیر بن عمرو ۱۲/۹۴ :۲۲/۹۳ :۲۲/۳۷۵
 منشا (ج) ۹/۵۶۳

:۲۰/۲۴۰ :۹/۲۲۵ :...۱۳/۱۷۱ :۱۸/۱۵۹
 :...۹/۲۹۶ :۱۹/۲۸۳ :۷/۲۴۵
 معاویه بن ابی سفیان کاتب پیامبر(ص) ۱۱/۳۱۰ :...
 :۹/۳۷۱ :۱۱/۳۴۷ :۱۰/۳۳۸ :۱۲/۳۲۵
 :۱۱/۵۵۲ :۹/۵۰۱ :۸/۳۹۴ :۱۸/۳۷۷
 :۱۴/۶۱۴ :...۲/۶۱۲ :...۱/۶۱۰ :۹/۶۰۲
 :...۱۱/۶۱۶ :...۳/۶۱۵
 معاویه و نامه بسیار تند او به امپراتور روم، در گیرودار
 جنگ صفین ۶۱۷ (ش ۳۷۳) :۱۸/۶۱۷ :...
 :۲۲/۶۴۶ :...۲۷/۶۳۱ :۴/۶۲۸ :...۸/۶۱۸
 معاویه بن ثور بکائی ۱۰/...
 معاویه بن جریول ۱۸/۴۵
 معاویه بن خدیج کندی ۲۱/۶۱۱ :۲۸/۶۱۳
 معاویه بن یزید ۲ :...
 معدی کرب بن أبرهه ۲/۲۸۵ :...
 معقل بن سینان بن نبیسه بن سامة بن سلامان :...
 :۲۲/۶۵
 معمر ۱۱/۲۶۶
 معیا درستی و جعل در نوشته‌های پیامبر(ص) ۹/۷۹
 معقیب بن ابوقاطمه ۱۶/۱۴۳ :۲۲/۲۴۳
 :...۱۳/۵۱۲
 دکتر معین ۵/۵۹۷ :۱۶/۴۵۵
 معیره بن أخفش ۱۲/۶۰۳
 معیره بن شعبه ۹/۲۲۱ :۷/۲۲۲ :۱۷/۲۲۳
 :۲۷/۲۲۹ :۶/۲۳۱ :۲۲/۲۴۱ :۲۲/۲۴۶
 :۱۷/۳۶۲ :۱۰/۳۵۷ :۲۶/۳۴۳ :۴/۳۱۷
 :...۶/۴۸۱ :۱۶/۴۲۶ :۱۲/۳۹۸
 مفضل بن سلمه ۱۷/۱۸۰ :۲۰/۳۱۰ :۱۴/۴۵۹
 مقداد بن أسود ۲۵/۱۴۱ :۵/۱۴۲ :۱۸/۳۹۲ :۶۲۵
 مقدار گزیت سرانه ۱۶/۲۷۰ :... :۲۷۸ (ش)
 :.../۵/۱۱۰
 مقدار گزیت سالانه و ماهانه ۸/۵۷۲ :...
 مقریزی ۴/۱۱۶ :...۳/۱۲۲ :۱۴/۱۲۹ :۵/۱۳۳
 :...۱۰/۴۰۲ :۱/۳۳۴ :۱/۲۸۴ :...۳/۲۶۸
 مقنا (ج) ۱/۱۶۷ :...۶/۱۶۵ :۱۹/۱۶۲ :۵/۴۱ :...
 :...۲/۱۶۹ :۵/۱۶۸
 المقوقس ۲۲/۳۵ :۶/۳۶ :۱۶/۳۷ :۴/۴۱ :۲۴/۴۳

ن

نائل بن مطرف بن عباس سلمی ۲۵/۳۶۷؛
 ...۵/۳۶۸
 نائله (بت) ۹/۱۲۱ ...
 نافع بن حارث ۱۰/۴۹۱ ...
 نافع بن عبدالحارث ۲/۴۸۰ ...
 نامه‌های دوازده تن نقبای اوس و خزرج که در عقبه سوم
 با پیامبر (ص) بیعت کردند ۱۹/۹۴ ...
 نامه اسنود عتسی به گروهی از مسلمانان ۲۳/۳۹۹ ...
 نامه‌ای بر روی چرم کفش علی (ع) ۱۴/۱۷۹ ...
 نامه پیامبر (ص) به امپراتور روم از تبوك ۲۳/۳۴ ...
 نامه پیامبر را وصله دلو خود ساخت ... ۱/۴۱ ...
 ۳۸۷ (ش ۲۳۶) ...
 نامه پیامبر را گیرنده آن پاره کرد. ۴/۳۱۵ ...
 ...۱۷/۳۹۵
 نامه پیامبر بر روی پوست درخت خرما ۱۷/۳۳۷ ...
 نامه پیامبر (ص) سبب شد که ۴۰۰۰ تن برده، آزاد
 گردند ۴/۳۹۴ ...
 نامه پیامبر (ص) برای الأبناء (أبناء الأحرار: ایرانیان
 ساکن یمن) ۲۴/۳۹۷ ...
 نامه بی مهر را نمی خواندند، ۱۰/۴۱ ...
 نامه‌های پیامبر روی پوست دباغی شده ۲۳/۴۰ ...
 ۱۱/۳۷۲ : ۱۸/۳۷۱
 نامه‌های معتبر پیامبر (ص)، بی تاریخ نقل شده است
 ... ۱۸/۴۳
 نامه‌های پیامبر و اقسام آنها ۱۴/۴۴ ...
 نامه‌های به اثبات رسیده پیامبر (ص) ۱۸/۶۴ ...
 ... ۱/۶۵
 تبطیان شام ۷/۴۶۴ : ۲۵/۵۲۶ ...
 نجاشی (شاه حبشه) ۲/۳۵ : ۶/۳۶ : ۱۶/۳۷ : ۵/۴۱ ...
 ۱/۴۴ : ۶/۶۲ : ۱۹/۷۰ : ۱۰/۷۳ : ۲۴/۷۹ ...
 ۲/۸۷ : ۶/۸۸ : ۱۳/۱۴۵ : ۲۵/۱۴۶ ...
 ۱۴/۱۴۸ : ۱۰/۱۴۹ : ۵/۱۵۰ : ۲/۱۵۱ ...
 ۵/۱۵۲ : ۶/۱۵۳ : ۱۲/۱۵۹ ...
 نجد ۴/۱۱۶ : ۲۱/۲۰۶ : ۴/۳۲۴ : ۱۵/۳۶۰ ...
 ... ۱۰/۶۹۷ : ۲۰/۳۷۵

منصور بن عکرمه بن عامر بن هاشم بن عبدمناف
 ... ۱۵/۸۸
 موته (ج) ۱۴/۱۷۲ ...
 مورع القریه (ج) ۱۱/۳۸۲ ...
 موزه بریتانیا ۱۷/۱۲۷ : ۲۴/۶۳۵ ...
 موزه توب قایی ۵/۱۸۳ ...
 موسی بن عقبه ۱۱/۴۲۵ ...
 موسی بن عمران (ع) ۵/۴۹ : ۱۶/۱۶۱ : ۱۲/۳۶۴ ...
 ... ۲۸/۳۶۷ : ۷/۶۴۰ ...
 موسیم (هنگام حج) ۴/۴۷۶ ...
 موصل ۴/۵۹۲ ...
 موفق الذین قدامه ۳۶/۹۰ : ۳/۹۱ ...
 موقان (مغان) ۲/۵۱۹ ...
 مهاجرین ابی‌امیه ۱۰/۴۰۳ : ۲۴/۴۰۶ : ۹/۴۰۹ ...
 ۱۷/۴۱۰ : ۱۷/۴۲۳ : ۱۷/۴۲۵ : ۱۵/۴۲۶ ...
 ۱۲/۴۸۷ : ۱۴/۴۹۶ : ۲/۴۹۷ ...
 مهاجران ۱۰/۷۴ : ۴/۱۰۱ : ۱۴/۴۱۳ : ۱۳/۴۱۴ ...
 ۲۸/۴۴۳ : ۲۷/۴۱۴ ...
 مهدی بن فروخ پسر شخسان ۸/۶۲۴ ...
 الدكتور مهدی المخزومی ۱۷/۳۰ ...
 مهران (شخ) ۱۲/۴۵۲ : ۱۴/۴۵۳ ...
 مفره (ق) ۸/۳۰۲ : ۵/۳۰۳ : ۱۳/۳۳۷ ...
 ۱۷/۴۰۳ ...
 مهر نهان بر نامه، نشانه بی‌حرمتی به گیرنده آن بوده
 است ۱۷/۴۱ ...
 مهر نهان بر سر نامه، پس از پیچیدن آن، با موم یا
 گل ۳/۴۲ ...
 مهرنهان بر پایان نامه، با ناخن انگشت ۲/۴۲ ...
 مهران بن الأبیض ۱۱/۳۰۱ ...
 مقلب بن ابی صفره ۱۷/۴۹۱ ...
 میندی ۲۶/۵۴ ...
 میسرة بن مسروق ۱۳/۵۳۲ : ۱۰/۵۴۱ ...
 ... ۱۸/۵۴۲
 میقات مدینه (ج) ۲۲/۱۳۲ ...
 میگساری بسیار و دوبرابر شدن شمار تازیانه آن
 ... ۵/۵۸۱
 میوه نارسیده را مفروشید ۶/۳۹۶ ...

- نَجْدَات ۵/۶۷. نظر گروه نخستین دربارهٔ امی بودن پیامبر (ص) ...۳/۵۸
- نَجْران ۲۱/۳۳ : ۱/۳۴ : ۱۷/۴۰ : ۲۳/۷۵
- نَجْرانیان ۲/۲۴۷ : ۲/۲۴۸ : ۲/۲۴۹ : ۱۳/۲۲۷ : ۹/۸۰
- نَجْرانیة عراق ۲۴/۲۴۳. نظر گروه دوم دربارهٔ امی بودن پیامبر (ص) ...۱۳/۵۸
- نَجف ۱۱/۴۴۷. نظر گروه سوم دربارهٔ امی بودن پیامبر (ص) ...۶/۵۹
- نَجْمه (ج) ۱۷/۲۲۴. نظر علامه طباطبایی دربارهٔ امی بودن پیامبر (ص) ...۳/۵۵
- نَخسْتین رده در اسلام، از سوی اَسْوَد عَنسی و طرفداران او... ۴/۳۹۷
- نَخْل (ج) ۱۱/۳۲۴. نَخْلَه (ج) ۲۷/۱۱۵ : ۵/۱۱۶
- نَخْلَه (ج) ۲۷/۱۱۵ : ۵/۱۱۶. نِزَار بن عَدْنان (نیای قریش) ۱۱/۱۱۹
- نِزول آیه حرمت ربا (... وَ تَرَوُا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا... بقره / ۲۷۸، ۲۷۹) : ۵/۳۴۴
- نِسائی (ابن زنجویه خمیدین مخلد) ۱۹/۶۴. نِسائی (صاحب سنن، احمد بن شعیب) ۱۳/۲۲۰
- نِسب ایرانیان و رومیان مسلمان و آزادشده را به مالکان پیشین آنان پیوندید... (عمر) ...۱۱/۵۹۰
- نِسْل بن مالک ۱۵/۶۳۱. نِصَاری ۲۸/۲۴
- نِصْر (ق) ۱۸/۱۸۲ : ۲۶/۲۲۹. نِصْر بن مُزاحم ۱۲/۱۳۰ : ۹/۶۱۴
- نِصْبِین (ج) ۵/۵۹۲. نِضْر بن حَارث ۱۶/۸۸
- نِضْرَة بن عَمْرُو غِفَاری ۲۵/۶۵. نِظَافَت، نگاهداری و روشن نمودن مسجد مسلمانان به عهدهٔ مردم نوبه است، ۱۴/۶۰۱
- نُعْمَان (یکی از فرمانروایان یمن) ۱۵/۲۶۷ : ۵/۲۶۸ : ۲۲/۲۶۹ : ۱۰/۳۰۲
- نُعْمَان بن مُحَمَّد بن العِراق ۱۹/۲۱۶. نُعْمَان بن مَقْرَن ۱۹/۵۰۳
- نُعْمَان بن عَجْلان انصاری ۸/۵۰۴ : ۱۷/۶۱۱ : ۲۵/۶۱۳
- نُعْمَان بن مُنیر ۱۲/۴۴۷ : ۱۰/۴۴۹. نَعِیم [بن] ۱۲/۵۷۸
- نَعِیم بن اوس ۱۰/۱۷۸. نَعِیم بن عبد کَلال ۱۵/۲۶۷ : ۵/۲۶۸
- نَعِیم بن مَسْعُود اَشْجَعی ۱۷/۳۲۲ : ۳/۳۲۳ : ۱۳/۳۹۹
- نَعِیم بن مَقْرَن ۱۲/۵۰۵ : ۱۱/۵۰۶ : ۵/۵۰۷. نِفَاثَة بن فَرُوه کُوَلی (شاه سماوة عراق) ۱۷/۱۹۲
- نِقش انگشتی پیامبر (ص) ... ۱۲/۴۱. النُّقِیب (ج) ۲۰/۴۵۵
- نِقِیح الخِضَمَات (ج) ۲۳/۹۶. نِقی فضلی زاده (قاضی رها) ۲۳/۶۲۹ : ۸/۶۳۰
- نِجْر بن تَوَلَب عُکَلی ۲/۳۸۴ : ۲/۳۸۵. نِمْرود ۱۳/۶۴۰
- نِجْرَه (ج) ۱۴/۲۲۳. نُمِیلَه کَلِبی ۳/۱۴۱
- نُوبه ۱۶/۵۶۵ : ۱۱/۵۶۶ : ۱۲/۶۰۰ : ۱/۶۰۱ : ۱/۶۰۲
- نُوشَابَة آب و غسل برای مسلمانان، ۱۵/۵۸۷. نُوشْتَن خَطْبَة پیامبر (ص) ۵/۱۳۷
- نُوشْتَه های پیامبر به املائی خود او (ص) نوشته می شده است، ۱۱/۵۹. نُوقَل ۲۹/۶۷۸ : ۲/۳۲۹
- نُویری ۲۴/۴۱ : ۲۷/۱۱۰ : ۱۲/۱۴۱

وديعه (ق) ۱۵/۴۰۳
 ورجينيا واكا ۱۰/۱۶۱
 وزدان (کاتب) ۱۹/۵۶۶
 وزدبن مرداس ۱۸/۳۳۷
 ورس (گونه‌ای گیاه ۱/۴۴۱...) و زکات آن،
 ۱۹/۴۴۰
 ورقاء بن (اسمی؟) ۱/۶۱۶
 وزرین سروس (سدوس) ثبهانی ۲۰/۳۶۰؛ ۱/۳۶۱
 وسيق: به اندازه يك بار شتر از فراورده کشاورزی،
 ۱۰/۲۷۴
 وسيق: در کمتر از پنج وسيق، زکات نیست،
 ...۱۰/۲۷۴
 واقدي (محمد بن عمر) ۱۳/۶۸؛ ۲۲/۷۶؛ ۵/۷۹
 ۴/۱۱۶؛ ...۱/۱۳۲؛ ۲۶/۱۲۱؛ ۵/۱۳۴
 ۲۲/۱۶۲؛ ...۱/۱۶۵؛ ۵/۱۶۷؛ ۱۰/۳۶۰
 ۲/۴۲۱؛ ۳/۴۲۲؛ ۳/۴۲۳؛ ۱۶/۴۲۴
 ۱۴/۴۳۷؛ ۱۴/۴۴۰؛ ۳۳/۴۳۳؛ ۲۵/۴۴۳؛ ۲۲/۴۵۲
 وقاء بن سمی (ورقاء بن سمی) ۱۱/۶۱۷
 وقاص (از بنی سلیم) ۹/۳۶۶
 وکیع دارمی ۷/۳۹۹
 ولجه (ج) ۱۴/۴۸۴
 ولهاوزن (خاوشناس المانی) ۱۴/۷۳؛ ۷/۷۴
 ولیدین جابرین ظالم بختری ۷/۳۵۹
 ولیدین عبدالملك ۲/۳۷
 ولیدین عقبه ۸/۲۴۷؛ ...۸/۵۹۲؛ ۴/۵۹۳
 ۷/۶۰۲
 ولیدین عقبه برادر ناتنی و کارگزار عثمان و مست به
 نماز ایستادن و تازیانه خوردنش، ۱۹/۲۴۷
 ولیدین ولید ۱۲/۱۳۱
 وهرز ۵/۴۰۲
 ویژگیهای لفظی نامه‌های پیامبر(ص) ۱/۳۳
 ویژگیهای معنایی نوشته‌های پیامبر(ص) ۱۳/۴۴

نهاوند ۱۰/۵۹۴
 نهر الملك ۱۲/۵۹۱
 نیشل بن مالك باهلی ۹/۳۵۰
 نهم (ق) ۷/۲۸۰
 نیا ایشو غیب ۱۳/۲۳۱
 نیرومندی ایرانیان و توان رزمی ایشان در نظر عمر
 ...۲۰/۴۸۲
 نیشابور ۲۲/۶۰۹
 نیل (رود) ۶/۵۶۶؛ ۱۱/۵۶۸؛ ...۶/۵۶۹
 نیویورک ۲۷/۱۲۷

و

وائل بن خُجر خُزرمی ۲/۲۹۶؛ ...۱۸/۲۹۷
 ۲۱/۲۹۸؛ ...۳/۲۹۹؛ ...۱۰/۳۰۰
 الوایده (ج) ۱۵/۳۶۶
 وادی الرّحمن ۱۴/۲۲۳
 وادی القرّی ۱۲/۶۵؛ ۲۰/۶۶؛ ...۱/۱۳۳؛ ۷/۱۴۴
 ۲۲/۳۱۷؛ ۱۹/۳۳۷ (بیکار القرده)؛ ۱۵/۳۵۲
 ۱۴/۴۶۳؛ ۶/۴۱۴
 واژگان و ترکیبهای ویژه در نوشته‌های پیامبر(ص)
 ...۱/۵۳
 واژگانی که مؤید درستی معامله اسلامی است،
 ...۱۵/۳۷۹
 واقصه (ج) ۲/۴۸۲
 وبرین یخّس ۲۵/۳۹۸؛ ۱۳/۴۰۰
 «و بعد»: مخفف «اما بعد» ۱۱/۴۰
 وچ (طائف) ۲۸/۴۷؛ ۱/۴۸؛ ۹/۳۳۹؛ ...۱/۳۴۰
 ۲/۳۴۱؛ ۲/۳۴۲؛ ...۸/۳۴۳؛ ۲۳/۳۴۴
 ۱۵/۶۵۹
 وجود واژگانی در معنی کهن خود در نوشته‌های
 پیامبر(ص)، اغلب نشانه درستی آنهاست.
 ...۱۸/۷۸
 وجود نوشته پیامبر(ص) در قرن نهم هجری در دست
 خدام حرم خلیل در شام ۱۱/۱۷۸
 وداعه(ق) ۷/۲۸۰

هاجر عریان (حارث نهمی) ۳/۶۷؛ ۱۸/۲۳۱

همدان (ق) ۱۳/۱۷۰ : ۲/۲۱۹ : ... ۱۵/۲۶۷
 ۶/۲۶۸ : ... ۲۲/۲۶۹ : ... ۶/۲۷۴
 ۱۲/۲۷۸ : ... ۸/۲۷۹ : ... ۶/۲۸۰ : ۲/۲۸۱
 ۱۷/۴۸۷
 هندوستان ۱۱/۷۳ : ۱۶/۸۱ : ۹/۱۵۶ : ۵/۴۲۲
 ۱/۴۹۱ : ۲۰/۴۹۰
 هند دختر عبیده بن الحارث ۲۳/۱۴۰ : هندبن عمرو
 ۱۹/۵۰۸
 هندبن عمرو مراری ۱۴/۵۰۹
 هوازن (ق) ۱۵/۳۸۰ : ۲/۳۸۱ : ۱۸/۴۰۳
 هونه (رهبر قبیله عکرمه) ۳/۳۳۱
 هونه بن علی ۱۶/۶۲ : ۲/۲۰۶ : ... ۵/۲۰۷
 هونه بن عمرو بن یزید بن زباج ۵/۳۳۹
 هونه بن نیشه سلمی ۲/۳۶۹ : ...
 هیئت تألیف و ترجمه مصر ۱۸/۶۹
 هیت (ج) ۵/۴۵۵
 هیثم (راوی) ۶/۵۷۸
 هیثم بن عدی ۴/۷۴
 هیثم بن مدائنی ۵/۷۴
 هیچ کس نباید آدمکشی را پناهدهد یا بهوی یاری رساند
 ۱۲/۱۰۸ : ...
 هیچ مؤمنی را به قصاص کافری نباید کشت،
 ۲۶/۱۰۷

ی

یاقوت (بن عبدالله) حموی ۲۵/۴۷ : ... ۲۵/۹۷
 ۱۴/۱۱۰ : ۲۵/۱۱۱ : ۲۷/۱۱۲ : ۱/۱۳۰
 ۲۳/۱۳۲ : ... ۱/۱۳۳ : ۱۴/۱۳۹ : ۱۲/۱۴۴
 ۲۲/۱۶۲ : ۵/۱۶۷ : ۳/۲۰۸ : ۲۲/۲۴۲
 ۴/۳۱۳ : ۲۱/۳۱۷ : ... ۱۲/۳۲۰ : ... ۱۲/۳۲۰
 ۱۳/۳۲۴ : ... ۱۳/۳۲۵ : ۷/۳۳۰ : ۸/۳۴۳ : ...
 ۱۳/۳۵۲ : ... ۱۳/۳۶۰ : ۱۵/۳۷۰ : ۲۶/۳۶۸
 ۱۸/۳۷۱ : ۲۳/۳۷۳ : ۱۳/۳۷۸ : ... ۲۰/۳۸۰
 ۲۵/۳۸۴ : ۱۴/۳۸۸ : ۱۸/۴۰۲ : ...
 ۲۲/۴۰۵ : ... ۱۰/۴۱۴ : ۲۵/۴۲۲ : ۸/۴۴۲

هاشم بن عبدمناف ۱۰/۸۸ : ۲۹/۶۷۸
 هاشم بن عقبه ۱۷/۲۴۰ : ۱۳/۶۳۴
 هانری فرعون ۳/۱۸۸ : ...
 هبیل (بت) ۱۲۱
 هجر (هجر: بحرین) ۲۲/۳۵ : ۵/۲۹۲
 هخامنشی ۲۴/۵۹۶
 الهذ (ج) ۱۵/۳۶۶
 الهذ ۲/۱۳۲
 هذیل (ق) ۱۸/۱۸۲ : ۱۸/۴۳۱
 هرات ۱۵/۵۱۳ : ...
 هراکلیوس ۱۶/۴۸ : ... ۱/۶۳ : ... ۱/۱۵۴
 ۱۴/۱۵۶ : ... ۷/۱۵۸ : ... ۱/۱۸۴
 ۱۵/۲۳۱ : ... ۲/۴۷۰ : ۹/۵۳۳ : ۱۹/۵۶۷
 هرقل (هراکلیوس) ۱۰/۶۲ : ۳۱/۱۵۳ : ۳/۱۵۴
 ۱/۱۵۵ : ... ۸/۴۷۰ : ۶/۴۷۱ : ۱۷/۶۴۹
 هرمز ۱۲/۵۱۷
 هرمزان (کارگزار خسرو) ۱۲/۱۹۲ : ...
 هشام (صحابی) ۱۵/۵۱۱
 هشام (بن عبدالملك خلیفه اموی) ۸/۶۰۴
 هشام بن ولید ۱۰/۴۵۰ : ۵/۴۵۱ : ۵/۴۵۷
 هشدار عمر به امپراتور روم ۱۴/۵۹۲ : ...
 هشیم (راوی) ۵/۲۰۳
 هشیم؟ [هاشم] بن عبته ۲۸/۴۷۱
 هفتصد تن حافظ قرآن در پیکار یمامه، جان باختند.
 ۱۹/۴۱۶ : ...
 هجر (هجر: بحرین) ۹/۴۰ : ۱۵/۱۹۹ : ۲/۲۰۰ : ...
 ۴/۲۰۱ : ۲۳/۲۶۷ : ۲۱/۵۷۴
 هلال بن أمیه ۱۵/۱۷۴
 هلال (از بنی متعان) ۱۷/۵۸۶
 هلال بن سراج بن مجاعة ۸/۲۰۸
 هلال بن عامرین صنعمه ۸/۳۸۸ : ...
 هلال (فرمانروای بحرین) ۱۷/۲۰۵
 هلال هجری ۲۷/۴۸۱
 هماهنگی نامه‌های پیامبر(ص) با حال گیرندگان آنها
 (بلاغت) ۱۷/۴۸ : ...
 هماهنگی سبک خطبه‌های پیامبر با سبک نامه‌های او
 ۷/۶۰ : ...

یعقوبی (ابن واضح - تاریخ نگار) : ۸/۳۵ : ۲۵/۸۸
 ۹/۹۳ : ۱۲/۱۳۴ : ۲۱/۲۶۸ : ۱۳/۳۷۸
 ... ۸/۲۸۱ : ۲۰/۳۷۶ : ۱۶/۴۳۱ ...

یعقوب بن اُمّیه : ۱۴/۲۴۲ : ... ۵/۲۴۴ : ۱۴/۵۸۲ ...
 یعقوبیان مصر ۷/۶۲۹ .

یک تاخت اسب و یک پرتاب تازیانه: راهی برای تعیین
 طول و عرض زمین ۲۳/۶۶ ...

یک هزار و دویست تن، شمار کشتگان مسلمانان در
 بیکار با مُسیلمه کذاب ۱۹/۴۱۶ ...

یکی از مسلمانان غلامی از پیامبر می گیرد، ۵/۳۷۹ ...
 یمامه ۱۸/۶۵ : ۱۲/۷۶ : ۱۵/۱۲۳ : ۲/۲۰۶ : ...

۲/۲۰۷ : ... ۴/۲۰۸ : ۱۸/۳۶۴ : ۱۷/۳۷۲ : ...
 ۲۰/۳۸۰ : ۱۷/۳۹۷ : ۱۲/۴۰۱ : ... ۹/۴۰۳ :

۱۰/۴۱۸ : ۱۸/۴۱۹ : ۱۵/۴۳۹ : ۴/۴۴۲ :
 ۱۸/۴۴۵ : ۷/۴۴۸ : ۷/۴۴۶ : ۱۸/۴۴۸ :

۲۳/۴۵۹ .

یمن ۲۴/۴۷ : ۱۷/۴۹ : ۱۳/۶۳ : ۱۲/۷۴ : ۲۳/۷۵ :
 ۴/۱۲۹ : ۵/۱۳۷ : ۶/۱۴۱ : ۲۳/۱۶۳ :

۱۴/۱۷۷ : ۱۳/۲۱۵ : ۲/۲۱۹ : ... ۲/۲۲۰ : ...
 ۹/۲۲۹ : ۲/۲۳۰ : ۱۷/۲۳۱ : ۲۴/۲۴۳ :

۱۰/۲۴۷ : ... ۱۶/۲۴۸ : ۱/۲۵۵ : ... ۱۷/۲۵۶ :
 ۱۱/۲۶۱ : ۶/۲۶۲ : ... ۱۹/۲۶۴ : ۱۰/۲۶۵ :

۲/۲۶۶ : ... ۲/۲۶۷ : ۲/۲۶۸ : ۱۲/۲۷۱ :
 ۱۷/۲۷۲ : ۴/۲۷۳ : ... ۲/۲۷۸ : ۲۲/۲۷۹ :

۱۸/۲۸۰ : ... ۱۳/۲۸۲ : ۲۲/۲۹۶ : ۲۲/۲۹۸ :
 ۹/۳۰۳ : ۱۸/۳۹۴ : ... ۴/۳۹۷ : ۶/۴۴۰ :

۱۳/۴۰۱ : ... ۵/۴۰۲ : ۱۳/۴۰۳ :
 ۱۳/۴۰۷ : ... ۵/۴۰۸ : ۱۶/۴۲۲ : ... ۱۶/۴۴۰ :

۱/۴۴۱ : ۱۳/۴۶۵ : ۸/۴۶۷ : ... ۲۰/۵۶۹ :
 ۸/۵۸۰ : ۱۳/۵۸۲ : ۲۶/۶۰۶ : ۲۱/۶۰۹ :

۱۸/۶۵۵ : ۱۷/۶۶۵ : ۲۰/۶۷۲ : ۲۱/۶۷۸ :
 ... ۲/۶۹۱

یناق بطریق ۱۶/۴۵۷ .

ینج (ج) ۱۷/۶۶ : ۱۲/۳۲۰ ...

یوخنا بن رُوْبه ۲۲/۶۳ .

یوخنا گاورگیوس نسلیوس (معلم) ۵/۶۳۶ .

یوسف ۱۲/۶۴۰ .

۱۳/۴۴۷ : ۱۱/۴۴۹ : ۵/۴۵۴ : ۶/۴۵۵ :
 ۹/۴۵۷ : ۱۷/۴۵۸ : ۱۶/۴۶۲ : ۱۳/۴۶۳ :

۹/۴۶۹ : ۲/۴۸۲ : ۱۲/۴۸۳ : ... ۴/۵۱۶ :
 ۱۵/۵۶۱ : ۱۲/۵۸۶ : ۴/۶۰۲ : ۱۳/۶۰۴ :

... ۵/۶۱۶

یام (ق) ۷/۲۸۰ .

یثرب ۱۷/۱۰۳ : ۲۵/۱۰۹ : ۱۲/۱۱۰ : ۱۴/۱۱۸ :
 ۱۷/۲۳۱

یُخْنه بن رُوْبه ۱۱/۶۲ .

یحیی بن آدم قُرشی ۱۰/۸۰ : ۲۹/۲۲۹ : ۱۹/۲۳۰ :
 ۱۷/۶۶۵

یحیی بن عُمَر ۱۷/۸۰ .

یرموک ۲۵/۱۵۶ : ۶/۴۵۹ : ... ۱۲/۵۴۱ : ۱۷/۵۲۸ :
 ۱۸/۵۴۳

یرفا (کاتب عمر) ۱۲/۵۷۳ .

یریم (شهری در حَضْرَمَوْت) ۶/۴۲۳ : ... ۱۴/۴۲۰ :
 یزید پسر ابوسفیان نخستین کس از خاندان ابوسفیان

که از سوی عمر به فرماندهی شام رسید ۵۵۵
 (ش ۵/۳۵۷، ۶/۳۵۷، ۷) .

یزید پسر ابوسفیان پیش از مرگ، برادر خود معاویه را
 به جای خود برگزید و عمر نیز آن را پذیرفت ۵۵۸

(ش ۱۲/۱۱۳۵۷) . ۲/۴۷۱ : ... ۸/۴۷۵ :
 ۲/۴۶۳ : ... ۸/۴۶۵ : ۱۲/۵۴۵ : ... ۲/۵۵۵ :

... ۴/۵۵۶ : ۱۲/۵۵۷ : ۲/۵۵۸ : ۶/۵۹۴ .

یزید بن أبجر عبسی ۱۳/۶۱۱ : ۲۹/۶۱۳ .

یزید بن حبیب مصری ۳/۷۴ .

یزید بن جزء عبسی ۱۶/۶۱۷ .

یزید بن حُجَیه النُکری ۱۷/۶۱۱ : ۲۵/۶۱۳ .

یزید بن حُجَیه تیمی ۱۳/۶۱۷ .

یزید بن عبدالله شیخیر ۴/۳۸۵ .

یزید بن عبدالله أسلمی ۱۶/۶۱۱ : ۲۴/۶۱۳ .

یزید بن مُجَلل حارثی ۱۰/۲۲۳ ...

یسار بن نُصیر ۴/۵۷۸ ...

یسر بن یزید حمیری ۲۳/۶۱۱ .

یَعْقُر پسر عبدکلال ۱۴/۲۶۷ ...

یعقوب (ع) ۲/۳۴ : ۱/۲۲۸ : ۱۶/۱۶۱ .

یعقوب بن ابراهیم (قاضی ابویوسف) ۲۴/۷۷ .

۲۹/۲۶۷ : ۱۳/۲۷۰ : ۶/۲۷۸ : ۲۴/۵۱۵
 ۷/۵۵۲ : ۳/۶۲۳ : ۱۸/۶۲۶ : ۳/۶۸۸

یونس فنکل ۲۹/۵۴
 یونس ۱۴/۶۴۰

یهود بنی ثعلبه ۴/۱۰۵	یهود ۱۴/۷۵ : ۱۹/۹۲ : ۱۳/۹۶ : ... : ۴/۱۰۱
یهود بنی جثیم ۲/۱۰۵	۳۰/۱۰۷ : ۵/۱۰۶ : ... : ۱/۱۰۵ : ... : ۱۳/۱۰۴
یهود بنی ساعده ۱/۱۰۵	۱۷/۱۰۸ : ۴/۱۰۹ : ... : ۱۴/۱۱۱ : ۱۶/۱۱۴ : ...
یهود بنی عوف ۲۶/۱۰۴	۲/۱۱۵ : ۴/۱۳۸ : ... : ۵/۱۳۹ : ... : ۱۱/۱۴۴
یهود مدینه ۱۰/۷۴	۱/۱۴۵ : ۱۶/۱۶۱ : ۲۰/۱۶۲ : ۳۰/۱۷۰
یهود بنی نجار ۲۸/۱۰۴	۳۱/۱۷۵ : ۵۶/۱۹۵ : ۱۱/۱۹۶ : ۲۳/۱۹۷
یهودیان ۲۱/۶۵۲	۲۲/۲۳۳ : ... : ۱۰/۲۳۴ : ... : ۳/۲۳۵ : ۱۹/۲۴۲
بیت (ج) ۱۵/۲۹۷	۲۶/۲۴۳ : ۱۱/۲۵۶ : ۲۷/۲۵۸ : ۱۶/۲۶۲

www.KetabFarsi.com

پیوست ۲

(۵۵/الف)

فرمان پیامبر(ص) به مردی از قبیله شیبان (یا از قبیله طی) درباره دختر بُقيلة^۱

ابوعبید ش ۴۸۷، ۶۹۱

مردی از قبیله شیبان (یا طی) نزد پیامبر(ص) آمد و گفت: برای من فرمانی بنویس به دختر بُقيلة فرمانروای شهر حیره. پیامبر فرمود: ای فلانی دوست داری خداوند آن شهر را برای ما بگشاید؟ گفت: سوگند به آنکه تو را با راستی و حقیقت برانگیخت، بی تردید خدا آن را برای ما خواهد گشود. گوید: پس پیامبر نامه‌ای بر روی پوست قرمز رنگ برای آن مرد، به فرمانروای حیره نوشت. متن نامه به دست نیامده است.

گوید: خالد بن ولید پس از رحلت پیامبر(ص) با آنان پیکار کرد و این مرد شیبانی هم با خالد همراه بود. گوید: مردم حیره از در آشتی درآمدند و پیکار نکردند. آن مرد شیبانی با نامه پیامبر نزد خالد رفت. خالد چون نامه را گرفت، آن را بوسید و به مرد گفت: آن را بگیر... این مرد نوشته پیامبر را به یک هزار درهم فروخت و او رقمی بالاتر از هزار درهم نمی‌شناخت.

(۷۵/الف)

برای سفیان بن همّام از قبیله عبدالقیس

ابن شبة، تاریخ المدينة المنورة ص ۵۸۹-۵۹۰

اسماعیل بن ابراهیم گوید: خاندانی از عبدالقیس، نامه‌ای را که گمان می‌کردند پیامبر آن را برای ایشان نوشته است، نزد من آوردند. آن را با همان خط خود نامه، باز نوشتم و متن نامه چنین بود: به نام خداوند بخشاینده بخشایشگر

این فرمانی است از سوی پیامبر خدا برای سفیان بن همّام به بنی زبیه بن قحطان، بنی زافر بن زُقر و بنی الشحر و کسانی از آن قبیله که اسلام آورده، زکات پرداخته، از خدا و پیامبر او فرمان برده، از مشرکان، کناره گرفته، خمس و صفی^۲ غنائم و سهم پیامبر و صفی او را پرداخته‌اند. فرمان سفیان بن همّام بر پایه فرمان خدا و محمد است. هرکس فرمان نبرد و پیمان بشکند، از پناه خدا و محمد، بیرون است. (سرزمینهای): خطب، من الاکرم، دارورک، ضمّغر^۳، شلان^۴ و مؤز^۵، از آن ایشان است. همچنین هرگونه مالیات، از آن خود ایشانست.

۱. بنی بُقيلة قبیله کوچکی در حیره بود، مردم این قبیله به عمرو بن عبدالملک بن قیس بن حیان بن الحارث، معروف به بُقيلة، منسوب بودند (تاریخ طبری ۲/۲۳۲: ۲۰۲۰/۴، ۲۰۴۰. لسان العرب ۱۱/۶۲ «بقل» م.

۲. درباره «صفی» و توضیح آن بنگرید: (نامه ش ۲۳۳ پانوشت ۵) م.

۳. ضمّغر: نام جایی است در سرزمین بنی الحارث بن کعب (یا قوت ۳/۴۱۸) م.

(۸۲/الف)

برای قیس بن سلمة از بلحارث (بنی الحارث)

سبیل الهدی، الشامی، خطی پاریس ۱۹۹۳، برگ ۲۱/الف - ب.

پیامبر خدا(ص) فرمانی برای قیس بن سلمه نوشت که متن آن، اینست:
این فرمانی است از سوی محمد فرستاده خدا برای قیس بن سلمه بن شراحیل:
من تو را کارگزار خویش بر قبایل: مزان، خذیم و کلاب و هم‌پیمانان ایشان قرار دادم. نیز تو کارگزار من هستی بر جریر بن سعد العشیره، زیدالله بن سعد، عائذالله بن سعد و بنی ضلّاة از قبیله بنی الحارث بن کعب.

(۱۳۶/الف)

تاریخ المدینة المنورة، ابن شبة ص ۵۴۷

ابن شبة گوید: کلبی گفت: پس پیامبر خدا(ص) با این شرط که یک چهارم محصول خضر موت مال آنان باشد، با ایشان صلح کرد.
متن کامل نامه به دست نیامده است.

(۲۱۶/الف)

برای بنی نمیر از عامر بن صعصعه

تاریخ المدینة المنورة، ابن شبة ص ۵۹۲-۵۹۷.

۴. قزة بن دعموص، شریح بن الحارث از بنی نمیر بن صعصعه... سپس شریح بن حارث به پیامبر(ص) نزدیک گشت و اسلام پذیرفت و گفت: من (پیمان اسلام) مردم خود را به گردن می‌گیرم. پیامبر گفت: برای چه کسانی پیمان می‌بندی؟ گفت: برای همه قبیله نمیر. پیامبر(ص) گفت: برای عمرین هم تعهد می‌کنی؟ گفت: آری. پیامبر فرمود: من سیف‌الله خالد بن ولید و عیینة بن حصن فزاری را به سوی مردم شما فرستادم و این، نشانه دوری شما از کفر است. گوید: پس پیامبر برای آنها به خالد بن ولید نوشت:

۴. سُلان: بخشی از سرزمین تهامه در عربستان است که به یمن می‌پیوندد. نیز بخشهای گود زمینی که دارای درخت باشد (یاقوت ۱۱۵/۳-۱۱۴). م.

۵. مؤز: بخشی از بلندیهای تهامه که مشرف به یمن است (یاقوت ۶۷۸/۴). م.

۶. عمر بن شبة بن عبیده بن زیطه نمیری بصری، شاعر، راوی، تاریخ‌نگار و حافظ حدیث بود و در سامراء درگذشت (۲۶۲-۱۷۲ هـ). وی دارای تألیفهای بسیار و از آن جمله است: «کتاب الکتاب»، «النسب»، «أخبار بنی نمیر»، «أخبار المدینة» (خطی)، «تاریخ البصرة»... (الأعلام، زرکلی ۲۰۶/۵). م.

هنگامی که این نامه من به دست تو رسد، به سوی مردم «العُمَق»^۱ از مردم یمامه بازگرد. زیرا بنی نمیر نزد من آمدند و اسلام آوردند و از سوی مردم خود، پیمان بستند. سپس سران بنی نمیر نزد پیامبر (ص) ماندند و شریح و قُزّه به سوی خالد روانه شدند... گوید: آن دو بازگشتند و نزد پیامبر آمدند. پیامبر دوبار گفت: خنلوند برای بنی نمیر جز نیکی چیزی نخواست. آنگاه شریح را خواند و از سوی خود کارگزار بنی نمیر گردانید و به او دستور داد که از آنان زکات بستاند و برپایه کتاب خدا و سنت پیامبرشان با آنان رفتار کند...

گوید: شریح همچنان کارگزار پیامبر (ص) و ابی بکر در میان خاندان خود بود. چون عمر (رض) بر سر کار آمد، شریح نامه پیامبر را نزد او برد، عمر نامه را گرفت و به زیر پا نهاد(؟) و گفت: نه، این کار، خود، مالکیت است؛ برو (؟).

حاشیه نویسنده کتاب افزوده است: بزرگان و پیران (یاد شده در بالا) از قبیله جَعُونَة بن حارث بن نمیر بن عامر بن صَعَصَعَه بودند که عبارتند از: ابو زُهیر بن اُسَید بن جَعُونَة بن حارث، ابو وَهَب، اُسَید بن جَعُونَة و قیس بن عاصم بن اُسَید بن جَعُونَة بن حارث بن نمیر. آنگاه مُحشی به کتابهای: جَمَهْرَة اَنساب العرب، ابن خزم ص ۲۷۹، چاپ المعارف^۲؛ الإصابة ۲۲۳/۳ و اَسْدُ الغابَة ۱۱۷/۵، ارجاع داده است.

(۲۸۳/۶/الف)

فرمان ابوبکر به خالد بن ولید

تاریخ الزُّدَة، الکُلاعی.

به نام خنلوند بخشاینده بخشایشگر

این سفارش و فرمان ابوبکر جانشین پیامبر خداست به خالد بن ولید، هنگامی که پس از رحلت پیامبر (ص) او را با شماری از مهاجران و انصار و دیگران، برای پیکار با از دین برگشتگان، روانه کرد. به وی فرمان داد که تا می تواند در همه کارهای خود، در آشکار و نهان، از نافرمانی خدا بپرهیزد. به او دستور داد که در اجرای فرمان خدا بکوشد و با کسانی که از خدا و اسلام روی گردانیده به بت پرستی و گمراهی جاهلیت و آرمانهای شیطانی روی آورده اند، پیکار کند. از او پیمان گرفت و به او دستور داد که با هیچ گروهی پیش از فراخواندن آنها به اسلام و بستن راه بهانه به روی آنها، پیکار نکند؛ نیز او باید برای آنان روشن سازد که چه سودی در اسلام خواهند داشت و چه زیانی به خاطر نپذیرفتن اسلام خواهند دید. خالد باید که خواستار هدایت مردم باشد. پس هرکس از مردم - چه سفید و چه سیاه که به دعوت او پاسخ دهد، خالد باید بپذیرد و راه بهانه را بر کسی که او را به اسلام فراخوانده است، ببندد، با نیکی یا با شمشیر. زیرا او تنها بر پایه ایمان به خدا با کافران پیکار می کند. از این رو هرگاه شخص فراخوانده شده به اسلام، به خواسته خالد پاسخ دهد و (با کردار خود) گفته خویش را تأیید

۱. العُمَق: به ضمّ عین و فتح م، جایی است در مکه. نیز یکی از منزلهای حاجیان عراق در نزدیکی «النَّقِزَة» است (لسان العرب ۲۷۱/۱۰ «عمق»). م.

۲. ابن خزم می نویسد قیس بن عاصم بن اُسَید بن جَعُونَة بن حارث بن نمیر، (به نمایندگی از سوی مردم خود) نزد پیامبر (ص) آمد این قیس بن عاصم به جز قیس بن عاصم مِنقَری است (جمهره اَنساب العرب ص ۲۷۹). م.

کند، خالد با وی کاری نخواهد داشت و خداوند پشتیبان اوست و مسیر کار او را هموار خواهد کرد. ولی کسانی که پس از رحلت پیامبر(ص) از اسلام برگشته‌اند، چنانچه به دعوت خالد پاسخ مثبت ندهند، هر جا که باشند، خالد با مهاجران و انصار که با وی‌اند، تا شکست کامل آنان، با ایشان می‌جنگد. به هر کس از ایشان دست یابد، می‌کشد و جز اسلام و پایداری بر آن، چیزی از ایشان نخواهد پذیرفت. چنین کسی باید به یگانگی خدا و پیامبری محمد(ص)، گواهی دهد.

ابوبکر به وی دستور داده است که با مسلمانان همراه خود به سوی یمامه رود و نخست با بنی‌حنیفه^۱ و مُسَیلمه کذاب^۲ آن قبیله، کارزار کند. افراد آن قبیله و مسیلمه را به اسلام فراخواند؛ در دین اندریشان دهد و برای هدایت آنان بکوشد. چنانچه به دعوت خالد به اسلام، پاسخ دهند، از ایشان بپذیرد و آن را به من بنویسد و تا رسیدن فرمان من، در میان ایشان بماند. اما اگر به دعوت وی پاسخ ندهند و از کفر خویش و دروغگوی قبیله خود که بر خدای توانا و بزرگ، دروغ بسته است، بازنگردند، خالد با مردان همراه خود، با آنان به سختی پیکار کند که خداوند، یاور دین خود است و آن را بر همه ادیان، چیره خواهد ساخت، بدان‌گونه که در کتاب خود (قرآن)، فرمان داده و فرموده است: «وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»^۳ (گر چه کافران را خوش نیاید).

چنانچه خدا - به خواست خویش - خالد را بر آنان پیروز گرداند و او را برایشان توانا سازد، باید که آنان را با سلاح بکشد و در آتش بسوزاند و تا بتواند کسی از ایشان را زنده نگذارد. نیز باید داراییهایشان و آنچه را که خداوند به او و مسلمانان بازگردانیده است، تقسیم کند و تنها خمس آنها را نزد من فرستد تا - به خواست پروردگار - آن را در جایی که خدا دستور داده است، قرار دهم.

به خالد دستور داده است که همراهان وی سست اراده نباشند و با شتابزدگی از حق به باطل رونیاورند. انبوه مردم را تا نشناسد در میان سپاهیان خود راه ندهد. بشناسد که آنان از چه گروهی‌اند و با چه هدفی در پی خالد افتاده همراه وی پیکار می‌کنند؛ چون من می‌ترسم مردمی بیگانه و غیرمسلمان به شما بیوندند و به زیان شما جاسوسی کنند و موقعیت و هدف خود را از مردم مسلمان پنهان دارند. نیز می‌ترسم این کار میان اعراب بیابان نشین و عقب‌مانده، انجام گیرد. از این رو - به خواست خداوند - نباید کسی از آن جاسوسان، میان همراهان تو باشد. ای خالد در سفر و حضر با مسلمانان مهربان باش و از آنان دلجویی کن. در پیمودن راه و کوچ کردن از جایی به جایی، برخی از مردم را به شتاب وادار مکن. با کسانی از انصار که با تو هستند، خوش‌رفتار و نرم‌گفتار باش، چون ایشان کم حوصله و تندخو و ناسازگارند. انصار دارای حق و فضیلت‌اند و سابقه بیشتر در اسلام دارند و پیامبر خدا(ص) نیز درباره آنان، سفارش کرده است. برپایه گفته پیامبر: نکوکارانشان را بپذیر و از بدانشان چشم‌پوش. درود بر تو، رحمت و برکات خدا بر تو باد.

۱. بنی حنیفه بن لَحیم بن ضغب، مردم این قبیله در یمامه زندگی می‌کردند و دارای درختان خرما و زمینهای کشاورزی بودند. مُسَیلمه کذاب پسر ثَمَامه و هُوْدَة بن علی که پیامبر(ص) برای هر دوی آنان نامه نوشته است، از این قبیله بودند (جَمَهْرَة اَنْسَاب الْعَرَب، ابن خزم اندلسی ص ۳۰۹ و ۳۱۰). م.

۲. بنگرید: (ش ۲۰۵-۲۰۵/الف، متن و پانوش). م. ۳. توبه / ۳۲؛ صف / ۸. م.

[پیوست (ش ۲۸۷/الف: خطبه بازپسین حج پیامبر(ص))]

خطبه پیامبر(ص) هنگام بیماری رحلت

سیره ابن هشام ص ۱۰۰۶؛ طبری ص ۱۸۰۱-۱۸۰۴؛ انساب الاشراف، بلاذری ۱/۵۴۶-۵۴۷، ۵۶۵ ش ۵۸۳؛ إمتاع الاسماع، المقریزی ۱/۵۳۷، ۵۴۴-۵۴۵؛ صحیح بخاری ۳/۲۰۱/۷۶۳، ۱۸۸۲/۶۴، ۲۲/۷۶، نیز بنگرید: مسلم ابن حجاج، مالک، ابن حنبل، همچنین بنگرید:

Hamidullah. The Episode of the Project of a Written - Testament by the Prophet on his Deth - Bed, in Journal of pakestan Historical Society, October 1983, P. xxxi,227-242. Hamidullah, Le prophete del' Islam, Savie et Son oeuvre, Paris. S 1902-1907.

چون بیماری پیامبر(ص) سخت شد، نتوانست از بستر خود برخیزد و برای گزاردن نماز جماعت برود. با این همه، وظیفه اودر برابر امت اسلام وی را بر آن داشت که به همسران خود دستور دهد تا او را بشویند. آنگاه پیش از ظهر از خانه بیرون رفت و بر منبر نشست و تا هنگام ظهر، سخن گفت. سپس از منبر پایین آمد و با مردم نماز خواند. پس از نماز بار دیگر بر منبر رفت و به سخن گفتن و آموزش خود ادامه داد تا آنکه دیگر نتوانست سخن بگوید، سپس پیامبر را به بسترش بردند و از هوش رفت.

این خطبه بلند پر است از مسائل سیاسی و اشارهای مربوط به خلافت و اداره جامعه؛ همه حدیث‌شناسان و تاریخنگاران، از آن سخن گفته‌اند، ولی راویان از صحابه پیامبر، نتوانسته‌اند همه آن را حفظ کنند. تنها پاره‌هایی از آن به دست ما رسیده است که آنها را در بخشهایی می‌آوریم و در پی آن، توضیجهایی یاد می‌کنیم و تنها از خدا یاری می‌خواهیم. این خطبه، گونه‌ای مکمل برای خطبه حجة الوداع و بازپسین خطبه‌ایست که گویا پیامبر خدا(ص) آن را روز پنجشنبه ایراد کرده و سپس روز دوشنبه سه روز پس از آن، به پروردگار خود پیوسته است.

علی بن ابی طالب در آن بیماری که پیامبر(ص) با آن درگذشت، از نزد پیامبر(ص) بیرون آمد. مردم پرسیدند: ای ابوالحسن حال پیامبر چگونه بود؟ گفت: سپاس خدای را که حال پیامبر خوبست. عباس بن عبدالمطلب دست علی(ع) را گرفت و گفت: به خدا سوگند تو پس از سه روز ناتوان می‌گردی^۱. سوگند به خدا من بر این باورم که پیامبر خدا با این بیماری از جهان خواهد رفت. من چهره‌های فرزندان عبدالمطلب را که مرگشان فرارسیده باشد، به خوبی می‌شناسم. ما را نزد پیامبر ببر تا از او بپرسیم کار حکومت و خلافت، با که خواهد بود. اگر با ما باشد آن را بدانیم و اگر با دیگران باشد، در حق ما سفارش کند. علی گفت: والله اگر ما در این باره از پیامبر چیزی بپرسیم و ما را از آن بازدارد، پس از وی، مردم چیزی به ما نخواهند داد؛ سوگند به خدا من آن را از پیامبر نخواهم پرسید. (البخاری ۱۸/۸۳/۶۴) [سرور ما علی بن ابی طالب در اینجا به جای آنکه

۱. متن: «أنت... عبدالقصاص» یعنی تو پس از مرگ پیامبر، بی‌یاور می‌شوی و ستم می‌بینی. زمخشری در توضیح اصطلاح: «الناس عبید القصاص» می‌نویسد: «أی إنما یتهاون من آذاهم» (مردم تنها از کسی که به آنان آزار برساند، می‌ترسند (أساس البلاغة ۲/۱۲۲) م.

بگوید: ما نیازی نداریم که این موضوع را از پیامبر بپرسیم، زیرا او در غدیرختم مرا جانشین خود گردانید و فرمود: *من كنت مولاه فهذا علي مولاه*، جمله یاد شده را می‌گوید^۱.

سپس بیماری پیامبر سخت‌تر و فراگیر شد و گفت: هفت مشک آب از هفت چاه مختلف بر من بریزید تا به میان مردم بروم و سفارش خود را به آنان بگویم. عایشه گوید: پیامبر را در تشت خفصه دختر عمر بن خطاب نشانیدیم و آب بر روی وی ریختیم تا آنکه گفت: بس است. ... فضل بن عباس گفت: فرستاده پیامبر پیش من آمد. نزد پیامبر (ص) رفتم، او تبار و سر خود را بسته بود. گفت: فضل دست مرا بگیر. دست پیامبر را گرفتم و آمد تا بر منبر نشست. فضل گوید: به من فرمود: مردم را فراخوان. مردم گرد او انبوه شدند (طبری ص ۱۸۰۱) [الطب النبوی که به خواست خداوند، در آینده کتاب پزشکی ما خواهد بود، در سخن از شست و شوی پیامبر گفته است: پیامبر حتی در حالت سخت بیماری نیز، بیش از دیگران به فکر انجام دادن وظایف خود نسبت به مردم و جامعه بود] سپس فرمود:

پس از عنوان، ای مردم! من با شما الله را می‌ستایم که جز او خدایی نیست^۲. در آغاز سخن به شهدای احد و رزم‌آوران آن غزوه، درود فراوان گفت و برایشان درخواست آمرزش کرد (طبری و ابن‌هشام). سپس گفت: خداوند به یکی از بندگان خود آزادی داد تا از این جهان و آنچه نزد خدا است، یکی را برگزیند و او آنچه را که نزد خدا است، برگزید. ابوبکر دانست که پیامبر درباره خود سخن می‌گوید و گریست و گفت: جان ما و فرزندانمان فدای تو باد. پیامبر فرمود: ابوبکر! آرام باش.

۱. این مطلب داخل دو قلاب، افزوده مؤلف محترم کتاب، دکتر حمیدالله است.

همان گونه که دکتر حمیدالله خود می‌گوید، با وجود حدیث مشهور بالا و نیز حدیث منزلت (أما ترضى أن تكون منى بمنزلة هارون من موسى) (بخاری ۱۰۸۳/۳، ۱۳۵۷) و بسیاری از امارات و نشانه‌های دیگر که در کتب فریقین آمده است و اینجا جای ذکر آنها نیست، نیازی نبوده که چنین مطلبی در آن موقعیت بحرانی از سوی آنان عنوان گردد. از این گذشته، سند این گفته در اینجا، صحیح بخاری است و خود بخاری در جای دیگر کتاب خود می‌نویسد: «... عن ابن عباس قال: لما حضر النبي صلى الله عليه وسلم، قال وفي البيت رجال فيهم عمر بن الخطاب، قال: «هلّم اكتب لكم كتاباً لن تضلوا بعده». قال عمر بن النبي صلى الله عليه وسلم غلبه الوجع، وعندكم القرآن فحسبنا كتاب الله. واختلف أهل البيت، اختلفوا؛ فمنهم من يقول: قرأوا يكتتب لكم رسول الله كتاباً لن تضلوا بعده، ومنهم من يقول ما قاله عمر، فلما أكثر اللفظ والاختلاف عند النبي صلى الله عليه وسلم قال: «قوموا عني». (صحیح البخاری، امام اسماعیل بخاری ۲۶۸۰/۶، ج ۶، بیروت ۱۴۱۴ ق. دار ابن‌کثیر).

به احتمال قریب به یقین، خود علی بن ابی طالب نیز در این جمع در حضور پیامبر (ص) بوده که این گفت و گوها رد و بدل می‌شده است. از این رو، وی می‌دانسته است که در چنین موقعیتی طرح چنان موضوعی، صلاح نبوده. فراتر از همه، موضوعی اینچنین پر دامنه را مؤلف دانشمند کتاب، نباید بدین گونه اشاره‌وار به میان می‌آورد و با شتاب از آن می‌گذشت. برای آشنایی با برخی از مآخذ این موضوع، بنگرید: (النهاية في غريب الحديث، ابن‌الأثير ۲۲۸/۵؛ السيرة النبوية، ابن‌هشام ۱۶۳/۴؛ التنبية والإشراف، مسعودی ص ۲۵۶-۲۵۵؛ تاریخ یعقوبی ۹۲/۲؛ تاریخ پیامبر اسلام، دکتر محمدابراهیم آیتی ص ۴۷۴؛ خلافت از دیدگاه امامیه و اهل سنت، علامه امینی؛ الغدير، علامه امینی ج ۱ و نیز برخی جلد‌های دیگر؛ سیری در الغدير، محمد امینی نجفی تهران ۱۳۷۰). م.

۲. برای آشنایی با شیوه خطابه پیامبر (ص) بنگر: مقدمه مترجم بر کتاب: «سبک نامه‌های پیامبر». م.

سپس گفت: به جز در ابوبکر، همه درهائی را که به مسجدالحرام باز می‌شود، ببندید. من سراغ ندارم که کسی در همراهی و همسخنی با من، برتر از دیگری باشد. اگر کسی از بندگان را برای خود دوست برمی‌گزیدم، او ابوبکر می‌بود، البته به عنوان یک همتشین و برادر دینی^۱ تا اینکه خداوند (در جهان دیگر) ما را با هم گردآورد.

یکی از پیامبر پرسید: سبب بستن بعضی درها و بازگذاشتن بعض دیگر چیست؟ گفت من آنها را از سوی خود، باز و بسته نمی‌گذارم. عمر گفت: ای پیامبر خدا به من اجازه فرما که روزی باز کنم تا زمانی که تو به نماز می‌روی به تو نگاه کنم. پیامبر گفت: نه...!^۲

سپس پیامبر خطاب به انصار فرمود: شما در نظر من، از دوست داشتنی‌ترین مردمانید. اگر هجرت نبود من از انصار می‌بودم. شما پس از من در حق خود، نابرابری خواهید دید؛ از این رو تا آنگاه که مرا ببینید بردبار باشید، وعده من با شما (در کنار) حوض (کوثر) است. ای گروه مهاجران! یکدیگر را به داشتن رفتار نیک با انصار، سفارش کنید؛ زیرا مردم افزون‌طلب‌اند، ولی انصار چیزی بر آن حالت که بودند، نمی‌افزایند. ایشان گنجینه‌راز من بودند که بدان پناه آوردم؛ پای افزارمتند که با آن گام برمی‌دارم و جایگاه خوراک من هستند. پس (حرمت) مرا در میان ایشان نگاه دارید؛ از این رو، بزرگوارانشان را گرمی دارید؛ نکوکاران انصار را بپذیر و از لغزش بدان‌شان چشم‌پوشید...^۳ سپس پیامبر از آسامه یاد کرد و فرمود: لشکر او را روانه کنید - سه بار این جمله را تکرار کرد - و آنگاه گفت: شما پیش از این درباره فرماندهی پدر او (سخنانی) گفتید؛ به خدا سوگند که او نیز مانند پدرش، شایسته فرماندهی است. به راستی که وی یکی از دوست داشتنی‌ترین مردم در نظر من بود.^۴

۱. پیامبر گرمی اسلام براساس آیه «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأُصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوَانِكُمْ» (حُجُرَات ۱۰)، همواره می‌کوشید که مسلمانان را به یکدیگر نزدیک و نزدیکتر گرداند. این کار را از خود آغاز می‌کرد و خود را برادر یک‌یک مسلمانان می‌نامید. به همین منظور در نخستین سال هجرت بر آن شد که میان مهاجران و انصار، پیوند برادری برقرار کند و انصار و مهاجران را دو به دو برادر هم نامید. ولی از آن میان تنها امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب (ع) را برادر خود معرفی کرد.

ابن هشام می‌گوید: به خدا پناه می‌بریم در این باره سخنی که گفته نشده است، به پیامبر نسبت دهیم. «فَقَالَ [النَّبِيُّ]: تَأَخَّوْا فِي اللَّهِ أَخَوِيْنَ أَخَوِيْنَ؛ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ: هَذَا أَخِي. فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ وَإِمَامَ الْمُتَّقِينَ وَرَسُولَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، الَّذِي لَيْسَ لَهُ خَطِيئَةٌ وَلَا نَظِيرٌ مِنَ الْعِبَادِ وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ) أَخَوِيْنَ» (السِّيَرَةُ النَّبَوِيَّةُ ۱۵۱/۲-۱۵۰). (در راه خدا دو به دو با هم برادر باشید. سپس دست علی بن ابی‌طالب را گرفت و گفت: این برادر من است. پس پیامبر خدا (ص) سرور پیامبران و پیشوای پرهیزکاران و فرستاده پروردگار جهانیان که در میان بندگان خدا بی‌مانند است و علی بن ابی‌طالب با هم برادر شدند). م.

۲. درون متن، افزوده‌ای توضیحی از مؤلف آمده که چون درون متن خطابه پیامبر جای گرفته و به موضوعی جدا از متن خطابه مربوط می‌شد، از ترجمه آن، چشم‌پوشیدم. م.

۳. اینجا نیز مؤلف محترم، توضیحی به دور از نیاز متن (در درون متن خطابه پیامبر (ص)) آورده است که آن را ترجمه نکردم. م.

۴. در این جمله‌ها پیامبر خدا درباره سیاست خارجی با مردم روم بیزانس به مسلمانان آموزش می‌دهد چونکه رومیان یکی از سفرای پیامبر را کشته بودند. نیز پیامبر در این جمله‌ها به صراحت می‌گوید: فرقی میان کسی که از مادر آزاد زاده شده

(شاید) کسانی از میان شما، حقوقی برگردن من داشته باشد؛ چنانچه بر پشت کسی تازیانه‌ای زده‌ام، اینک پشت من، از آن قصاص کند. در سرشت من کینه‌توزی نیست و درخور من نیز نمی‌باشد. هان بدانید کسی از شما را بیشتر دوست دارم که چنانچه حقی برگردن من دارد، آن را بستاند، یا از آن بگذرد تا من با جانی پاک، با پروردگار خویش، روبه‌رو گردم. بر این باورم که تا چند بار در میان شما به پا نخیزم، این گفته من، سودی نخواهد بخشید. فضل بن عباس گفت: سپس پیامبر(ص) پایین آمد و نماز ظهر گزارد و سپس بازگشت و بر منبر نشست و به سخن پیشین خود درباره کینه‌توزی و مسایل دیگر بازگشت. پس مردی برخاست و گفت ای پیامبر خدا من سه درهم از شما طلب دارم. پیامبر گفت: فضل آن را به او بده. (فضل گوید): پس دستور دادم به او (بله‌ند) و مرد نشست.

سپس پیامبر فرمود: ای مردم! هر کس چیزی بنده‌کار است، باید آن را بپردازد و نگوید: این کار، مایه رسوایی این جهان است؛ رسوایی این جهان، آسانتر از رسوایی آن جهان است. (پس مردی به پا خاست و گفت: ای پیامبر خدا من سه درهم از غنایم برداشتم و در راه خدا خیانت کردم. پیامبر گفت: چرا چنین کردی؟ مرد گفت: به آن نیاز داشتم. پیامبر فرمود: فضل آن را از او بگیر.

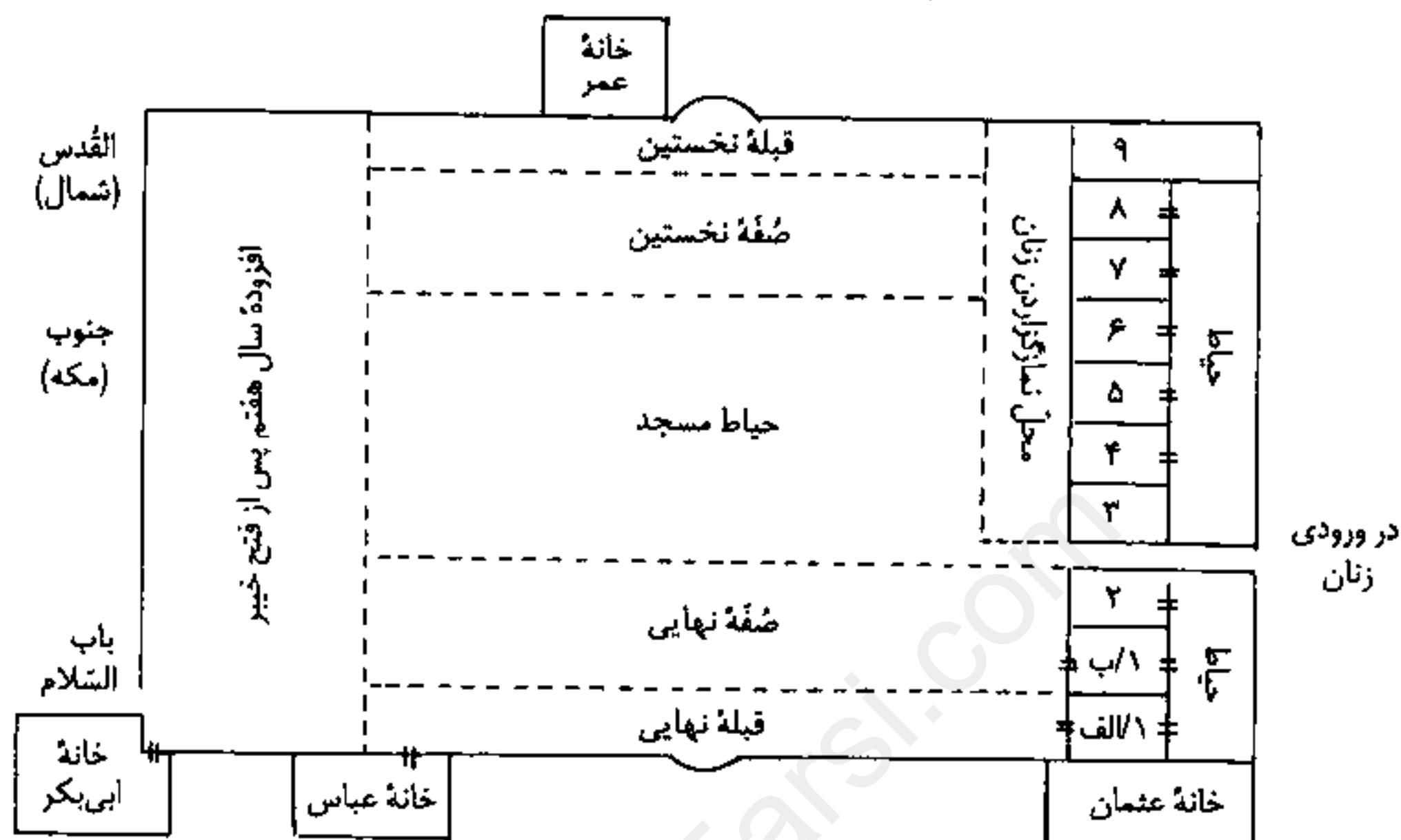
آنگاه پیامبر گفت: ای مردم هر که از چیزی بر خویشتن بیم دارد، برخیزد تا برای وی دعا کنم. پس مردی برخاست و گفت: من دروغگو و بدکاره و پُرخواهم. پیامبر گفت: بار خدایا! راستگویی و ایمان روزی وی بگردان و هرگاه که بخواهد، خواب را از او دور کن. آنگاه مردی برخاست و گفت: سوگند به خدا من بسیار دروغگو و بسیار دورو هستم و جنایتی نیست که نکرده باشم. عمر بن خطاب به پا خاست و گفت: مرد تو خود را رسوا کردی؛ پیامبر فرمود: ای پسر خطاب! رسوایی این جهان، آسانتر از رسوایی جهان بازپسین است؛ بار خدایا! راستی و ایمان به وی عطا کن و کارش را نیکو بگردان. پس عمر گفت: باز سخن بگو و پیامبر(ص) خندید و گفت: عمر با من است و من با عمرم، پس از من هر جا عمر باشد، با او باش^۱....^۲

است، با آنکه برده بوده و آزاد گشته، نیست؛ همچنین فرزندان آزادگان با فرزندان بردگان آزاد گشته، یکسانند.

۱. متن طبری چنین است: «فقال عمرُ كَلِمَةً فَضَجِكَ رَسُولُ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ عُمَرُ مَعِيَ وَأَنَا مَعَ عُمَرَ وَالْحَقُّ بَعْدِي مَعَ عُمَرَ حَيْثُ كَانَ». ولی در متن دکتر حمیدالله آمده «وَالْحَقُّ مَعَ عُمَرَ». ترجمه این جمله از روی خود متن طبری، انجام شده است (بنگرید: تاریخ طبری ۱۸۰۳/۴).م.

۲. هنگامی که رئیس حکومتی دادگری کند - گرچه به زیان خودش باشد - همه افراد پایین‌تر از وی، دادگری می‌کنند و زندگانی مردم سامان می‌یابد. ولی چنانچه فرمانروا ستم کند، بیشتر زیردستان او نیز ستم خواهند کرد. رفتار پیامبر برای ما، نمونه و الگویی بس شایسته است.

نقشه مسجد پیامبر و خانه‌های همسران آن حضرت (ص)

- (الف/۱) خانۀ ام‌المؤمنین عایشه ر.ض
 (ب/۱) خانۀ فاطمه و علی ر.ض (اینجا زیارتگاه زائران پیامبر (ص) است.)
 (۲) خانۀ ام‌المؤمنین سوده ر.ض
 (۳) خانۀ دو طبقه ام‌المؤمنین حفصه ر.ض
 (۴) خانۀ ام‌المؤمنین زینب دختر خزیمه /سپس ام‌سلمه ر.ض
 (۵) خانۀ ام‌المؤمنین زینب بنت جحش ر.ض
 (۶) خانۀ ام‌المؤمنین جویریہ ر.ض
 (۷) خانۀ ام‌المؤمنین ام‌حبیبه ر.ض
 (۸) خانۀ ام‌المؤمنین میمونہ ر.ض
 (۹) اتاق دو طبقه برای انبار حکومت

ام‌المؤمنین صفیہ (ر.ض) و ام‌المؤمنین ماریہ قبطیہ (ر.ض)، در دو محل دیگر در شهر منزل داشتند. سرور ما علی و فاطمه (ع) پس از کوچ کردن «بنی قینقاع» در کوچۀ آنان ساکن شدند.